સ્વઅધ્યયનપોથી

ભાગ - 2

ધોરણ
7

ગુજરાતી
હિન્દી
અંગ્રેજી
વિજ્ઞાન
સંસ્કૃત
ગણિત
સામાજિક વિજ્ઞાન

વિદ્યાર્થીનું નામ _____ રોલ નંબર _____

શાળાનું નામ _____ વર્ગ _____

રોજિંદા જીવનમાં અપનાવવા જેવી સારી આદતો

પ્રેરણા

ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)

સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર,
સમગ્ર શિક્ષા, ગાંધીનગર

માર્ગદર્શન

પ્રકાશ ત્રિવેદી
નિયામક, જીસીઈઆરટી

ડૉ. એમ. એમ. પટેલ (GAS)
એએસપીડી, સમગ્ર શિક્ષા

એસ. જે. ડુમરાળિયા
સચિવ, જીસીઈઆરટી

મહેશ મહેતા
સચિવ, સમગ્ર શિક્ષા

સંકલન

ધર્મેશ રામાનુજ
અતુલ પંચાલ
રીઝવાનાબેન મિરઝા
જયદિપસિંહ ચૌહાણ
ડૉ. અખિલ ડી. ઠાકર
સુચિતકુમાર પ્રજાપતિ
હેમલબેન પંડ્યા
અનિલકુમાર ઉપાધ્યાય
સંજય ચૌધરી
નિરવ મિસ્ત્રી

લેખન-સમીક્ષા હિન્દી

ડૉ. જે. બી. જોશી
મુકેશકુમાર જોશી
રેવાભાઈ પ્રજાપતિ
હિતેશકુમાર નાયક
દેવિકાબેન મકાણી
ખોડીદાસ શિયાળ
રોકનબેન પટેલ
ડૉ. બિંદુબેન મહેતા
બ્રિજેશકુમાર નાયી
ગિરીશકુમાર પ્રજાપતિ
પ્રકાશ સોની
સ્મિતાબેન શાહ
દિવ્યાબેન માંગાણી

લેખન-સમીક્ષા વિજ્ઞાન

આશિષકુમાર પંડ્યા
તેજસ પટેલ
કિરણકુમાર ઠક્કર
મોનિકાબેન પટેલ
ભવદીપ પટેલ
રાજેશ પટેલ
કિર્તેશકુમાર ગોહિલ
મિત્તલ પટેલ
પ્રશાંત શર્મા
ધવલભાઈ પટેલ
નમ્રતાબેન ભટ્ટ
હેમલ પંડ્યા
પ્રકાશ સુથાર
હર્ષિતભાઈ પટેલ
મેહુલ સુથાર
અલ્પેશ પ્રજાપતિ
યોગેશકુમાર પટેલ
રાકેશ દરજી
દિનેશ પટેલ
સંજયકુમાર પોરીયા
નિલમ પટેલ

લેખન-સમીક્ષા સંસ્કૃત

હિમાંશુભાઈ પંડ્યા
જાગૃતિબેન કટારીયા
તેજસભાઈ ત્રિવેદી
ભૂમિકાબેન કંસારા
કિંજલબેન સુખડીયા
નરેન્દ્રભાઈ રાવલ
કાશ્મીરાબેન જોષી
પદમાબેન કદમ
ડૉ. અમીબેન જોષી
દિપીકાબેન પટેલ
લીનાબેન ઉપાધ્યાય
ગાયત્રીબેન સોની
શિલ્પાબેન ઉપાધ્યાય
હેતલબેન ઠાકર

લેખન-સમીક્ષા અંગ્રેજી

તુષારભાઈ કાનાણી	વિરલભાઈ મહેતા	આદિત્યભાઈ પંડ્યા
વિજયભાઈ ટાંક	મનિષભાઈ સંચાણીયા	માધવીબેન ડોબરીયા
સ્વાતિબેન સવસેતા	શિલ્પાબેન કોટક	ડૉ. દિપેશભાઈ અસોદરીયા
ડૉ. વર્ચેસા ભાડ	ડૉ. રીટા કુંવરીયા	નંદન સીમરીયા
નૈમિષ ગણાત્રા	રસુલ એરંડીયા	નૈમિષાબેન પરમાર
	સચદેવ સંજયભાઈ	

લેખન-સમીક્ષા ગુજરાતી

કલ્પેશભાઈ પટેલ	મીનેશભાઈ વાળંદ	રાકેશ પટેલ
મહેન્દ્રભાઈ રોહિત	વિજયભાઈ શાહ	ડૉ. રામસિંહ ઝાલા
જહુરૂદ્દીન શેખ	ડૉ. ફાલ્ગુનીબેન ગજ્જર	મમતા શર્મા
નીલમબેન પ્રજાપતિ	સંતુભાઈ ચારેલ	જયપાલસિંહ પરમાર
ડૉ. હરેશ ચૌધરી	દિનેશભાઈ ભાભોર	આર. કે. પટેલ
દીપક પટેલ	હરીશ ભોકણ	એસ. જે. ડામોર
જિજ્ઞેશ ગદાણી		

લેખન-સમીક્ષા ગણિત

શીતલબહેન રાયમંગિયા	સોનલબહેન ભુવા	રમેશકુમાર ઠક્કર
નીરજ રાવલ	હિરજીભાઈ ડોબરિયા	નિલેશકુમાર નાથાણી
મિતલબહેન કકાસણિયા	પરિમલ પટેલ	હાર્દિકભાઈ સુથાર
રાધાબહેન યાદવ	અશોકકુમાર પરમાર	કિશોરભાઈ ચિત્રોડા
સુચિતકુમાર પ્રજાપતિ	વિરાગકુમાર ગરાલા	હર્ષવર્ધનસિંહ જાડેજા
સંજયભાઈ પટેલ	કેતનકુમાર પ્રજાપતિ	મહેન્દ્ર મકવાણા
ગોવિંદભાઈ પટેલ	ગોપીબહેન શાહ	હિમતભાઈ હડિયા
ભાવેશભાઈ ગજેરા	બિરેન ધુડસીયા	

લેખન-સમીક્ષા સામાજિક વિજ્ઞાન

હરજીભાઈ પ્રજાપતિ	પંકજ પ્રજાપતિ	તેજસ પટેલ
નિકુલ સથવારા	પ્રિતશ ગજ્જર	દિનેશભાઈ વાઘેલા
જગદિશકુમાર સોલંકી	ભારતકુમાર તલરેજા	દિલીપકુમાર મકવાણા
અનિલકુમાર રાણા	જગમાલભાઈ ડોડિયા	પ્રવીણભાઈ ઠાકોર
જીના અમીન	બી. એમ. મેટાલિયા	પરેશભાઈ પ્રજાપતિ
ભાવિનગિરિ ગોસાઈ	હિતેશ ગઢીયા	વિજયભાઈ જોરા
ભરતસિંહ વાઘેલા	સૌરભકુમાર પટેલ	કાજલ સેવક
આશિષ પટેલ	ઉર્વશી પટેલ	દિપકકુમાર કંબોયા

પ્રસ્તાવના

સૌ પ્રથમ તો સત્રની સ્વઅધ્યયનપોથીનાં પ્રયોગ માટે આપ સૌ સાથે ટીમને ધન્યવાદ. મોટાભાગે વિદ્યાર્થીઓને પુરા વર્ષની દરેક વિષયની સ્વઅધ્યયનપોથીઓ સ્કૂલમાં દરરોજ સાથે લઈને આવતા હોય છે. વિષયના સરળીકરણ માટેના અભિગમ તેમજ બધા વિષય બધી સ્વઅધ્યયનપોથીમાં ક્રમિક માસવારના આયોજન મુજબ ગોઠવણી કરવામાં આવેલ છે. જે ધ્યાને લઈ સત્ર મુજબની આ સ્વઅધ્યયનપોથીનું નિર્માણ થયેલ છે. મૂળભૂત શિક્ષણ બુદ્ધિ, જ્ઞાન, ક્ષમતા વર્ધન, શારીરિક, માનસિક મને મૂલ્ય વિકાસને સમર્થન આપવાનું કાર્ય કરતું હોય છે. શીખવાની પ્રક્રિયા સાથે શિક્ષક-વિદ્યાર્થીનો સહ-સબંધ, અભિગમ, નવાચાર જેવી અનેકવિધ બાબતો જોડાઈને શાલેય શિક્ષણની શરૂઆત થતી હોય છે. વિદ્યાર્થી શાળાના વર્ગોમાં, ઘરે અને સમાજમાં વિવિધ અનુભવો પ્રાપ્ત કરી શીખવાનો પ્રયાસ કરતા હોય છે. અહીં જાતે શીખવાની પ્રક્રિયા પર વધુ ભાર દેવા માટે સ્વઅધ્યયનપોથીમાં મહાવરા સાથે અનુભવયુક્ત બાબતોને જોડવાનો પ્રયાસ કરાયો છે.

આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં દરેક વિષયનું પૂર્વજ્ઞાન, અગાઉની માહિતીનું હસ્તાંતરણ અને શીખેલી બાબતોનું પુનરાવર્તન થઈ શકે તે માટેની પ્રવૃત્તિઓ બ્રિજકોર્સનાં માધ્યમે મુકવામાં આવે છે. બાદમાં ક્રમશઃ દરેક વિષયના માસવાર અભ્યાસક્રમ અને સત્રને ધ્યાને લઈ એકમ આધારિત પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન મુકાયેલ છે. વિષય અનુબંધિત પ્રવૃત્તિઓ શિક્ષક-વિદ્યાર્થીની શીખવા-શીખવવાની પ્રક્રિયાને બળવત્તર બનાવી શકાય તે માટે વિવિધ પ્રયુક્તિઓ સાથે મુકવામાં આવી છે તેને ધ્યાને લઈ વર્ગ પ્રક્રિયામાં વિદ્યાર્થીઓની સિધ્ધિઓના વિકાસની તક ઊભી થાય તેવું વાતાવરણ નિર્માણ થશે.

ધોરણ 10ની આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં સત્રવાર આમેજ કરાયેલ અંગ્રેજી, ગુજરાતી, વિજ્ઞાન, ગણિત, સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયની પ્રવૃત્તિઓ એકમ, અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ અને વિદ્યાર્થીના વિકાસ માટેના ધ્યેયોને ધ્યાને લઈ નિર્માણ કરવામાં આવી છે. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ-2020 અનુસાર શીખવાની પ્રક્રિયામાં વર્ગ સાથે વિદ્યાર્થીની વ્યક્તિગત શીખવાની પ્રક્રિયા પણ વધુ અગત્યની બની રહે છે. અપાયેલ પ્રવૃત્તિમાં મહાવરા સાથે સ્વ-અનુભવ, તર્ક, કલ્પના, પ્રકલ્પ, તાર્કિક ચિંતન, રોજિંદો વ્યવહાર, અવલોકન, સર્જન તેમજ અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત બાબતો જોડવામાં આવી છે.

અધ્યયન માટેની આ સ્વઅધ્યયનપોથીમાં માસવાર પ્રવૃત્તિ આયોજન સાથે શિક્ષક-વિદ્યાર્થીને શીખવાની બાબતોનું પરસ્પર જોડાણ થાય તેવા પ્રયાસો હાથ ધરાયેલ છે. દરેક વિષયના અનુબંધની પ્રવૃત્તિઓ તરીકે વિજ્ઞાનમાં પ્રયોગશીલતા, ભાષામાં ભાષાસજ્જતા, ગણિતમાં તાર્કિક ચિંતન, ગણન, સામાજિક વિજ્ઞાનમાં જીવનઘડતર ઐતિહાસિક સમજ માટેની પ્રવૃત્તિઓ મહાવરા સાથે મુકવામાં આવી છે. આગળના ધોરણના પ્રમુખ અધ્યયન બિંદુઓ, ચાલુ વર્ષના એકમની વિષયવસ્તુના જરૂરી મહાવરા સાથે નિર્માણ થયેલી સત્ર મુજબની આ સ્વઅધ્યયનપોથીનાં નવાચારી પ્રયોગને આવકારી વર્ગકાર્યમાં વધુ અસરકારી પરિણામ પ્રાપ્ત થાય તે માટે શુભકામનાઓ.

અહીં અપાયેલ દરેક વિષયની સત્રવાર પ્રવૃત્તિઓ વર્ગ અધ્યાપન પ્રક્રિયામાં સમજપૂર્વક અને રસ સાથે થશે તો શીખવાની સાથે ગુણવત્તામાં પણ વધારો થશે તેવી શ્રધ્ધા સેવું છું.

ડૉ. રતનકંવર એચ. ગઢવીચારણ (IAS)

સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર, સમગ્ર શિક્ષા

શિક્ષક-વાલી જોગ સંદેશ

નમસ્કાર.

શિક્ષણ અવિરત ચાલતી પ્રક્રિયા છે, તે માત્ર વર્ગખંડ, સમયપત્રક કે વિષયમાં જ બંધાયેલું રહેતું નથી. રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020 અનુસાર શિક્ષણના અધ્યયન બિંદુઓને શીખવવા માટે પ્રશ્નોત્તરી, પ્રવૃત્તિ, અવલોકન, પ્રૉજેક્ટ, સર્વે જેવી વિવિધ પ્રયુક્તિઓનો સહારો લેવાનો છે. અહીં નિર્માણ થયેલી મહાવરાની વિવિધ સામગ્રીમાં આ બધી જ બાબતોને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લેવાયેલી છે. આ સામગ્રીના મહાવરા માટે નીચે મુજબની કેટલીક બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીશું તો આપણા વિદ્યાર્થીઓ અપેક્ષિત શૈક્ષણિક ક્ષમતા કેળવી શકશે અને નવા શૈક્ષણિક વર્ષના અભ્યાસક્રમને સારી રીતે સમજીને શીખવાનું શરૂ કરી શકશે.

અહીં આપેલા મહાવરામાં મુખ્ય ત્રણ બાબતોની કાળજી લેવાઈ છે. **પ્રથમ** વિદ્યાર્થીઓને અગાઉના ધોરણના વિષયને અનુરૂપ વિષયવસ્તુનો પુનઃ પરિચય થાય તેવી બાબતોને અપાઈ છે. **બીજું,** અપાયેલ દરેક મહાવરા માટે એવી બાબતોનો આધાર લેવાયો છે જેની સંકલ્પનાઓ અભ્યાસ માટે પાયારૂપ હોય. આ બાબતો અગાઉના ધોરણના વિષયવસ્તુની સંકલ્પનાને વધુ દૃઢ બનાવી તેને શીખવા માટે સરળતા રહે તેવું વાતાવરણ નિર્માણ કરશે. **ત્રીજું,** અભ્યાસક્રમનો પ્રારંભ થાય તે પહેલાં વિદ્યાર્થીઓના પ્રવર્તમાન શૈક્ષણિક સ્તરનું સાર્વત્રિક મૂલ્યાંકન પણ થઈ શકે. આવું કરવાથી વર્ગ કે વિષય શિક્ષક વિદ્યાર્થીઓનું સ્તર માપીને નવી બાબત શીખવવાની શરૂઆત કરે તે પહેલાં તેને કયા પ્રકારનું આયોજન કરવું ? કેવી પદ્ધતિનો સહારો લેવો? કઈ કઈ પ્રયુક્તિઓને આયોજનમાં સમાવિષ્ટ કરવી તેનો ખ્યાલ આવે. આનાથી અગાઉના વર્ષની અધ્યયન ખોટ (લર્નિંગ લૉસ)ની અસર હાલના ધોરણમાં ન પડે.

- સ્વઅધ્યયપોથીમાં આપેલી દરેક બાબતમાં પ્રવૃત્તિઓ પણ સમાવિષ્ટ હોવાથી પ્રવૃત્તિ માટે પૂરતો સમય આપવો.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં પ્રવૃત્તિઓમાં લખવા-વાંચવા સાથે જૂથ અને સમૂહમાં પ્રવૃત્તિઓ પ્રૉજેક્ટ કાર્ય જેવી વિવિધ બાબતોનો સમાવેશ કરેલ હોઈ તેને પણ શીખવાનો અગત્યનો ભાગ માનીને તે કરવા માટે પૂરતો સમય અને સ્વતંત્રતા આપવી.
- સ્વઅધ્યયપોથીની આ પ્રવૃત્તિઓ દરમ્યાન વિદ્યાર્થીને તેના મિત્ર, કુટુંબીજનો અને અન્ય લોકોની જરૂર પડે તેવું આયોજન હોવાથી તેને પ્રવૃત્તિ માટે અન્ય સાથે કામ કરવાની છૂટ આપવી.
- સ્વઅધ્યયપોથીની પ્રવૃત્તિઓ શાળા અને ઘર બંને જગ્યાએ એક સાથે ચાલે તે માટેનું આયોજન વિદ્યાર્થીઓને સતત જણાવતા રહીને તેમને આગળના અભ્યાસ માટે પણ જોડવાના છે તેનો ખ્યાલ આપવો.
- સ્વઅધ્યયપોથીની પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમ સાથે સંકળાયેલ હોવાથી તેને માત્ર મનોરંજન સ્વરૂપે ન માની લેતાં વિદ્યાર્થીઓ ગંભીરતાથી તે કરે અને તેમાંથી શીખે તેવું આયોજન કરવું.

- સ્વઅધ્યયપોથીની આ સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા વધુ મહાવરા માટેની હોવાથી વર્ગના દરેક વિદ્યાર્થી દરેક અધ્યયન નિષ્પત્તિની પ્રવૃત્તિમાં સમાન સ્તરે પહોંચે તે માટે પ્રયાસ કરવો.
- સ્વઅધ્યયપોથી એ અધ્યયન કચાશ(ખોટ) પૂરી કરવાનો પ્રયાસ હોવાથી શિક્ષક સાથે વાલી, શિક્ષિત મોટા ભાઈ-બહેન અને ઉપલા ધોરણના મિત્રો પણ વિદ્યાર્થીને મદદ કરે તે ઇચ્છનીય છે.
- સ્વઅધ્યયનપોથી સાથે આપેલી મહાવરાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમની સંકલ્પનાઓને સમજવું સરળ બની રહે તેવો પ્રયાસ કરવા માટે બને તેટલો વધુ સમય મહાવરા માટે આપવાનું આયોજન કરવું.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં એવી બાબતોનો સમાવેશ કરાયો છે જેનાથી વિષયવસ્તુની સંકલ્પના સમજવું સરળ બને છે તેને ધ્યાને લઈ પ્રવૃત્તિઓ કરાવતા સમયે તે પૂરેપૂરી રીતે શીખી જાય તેની કાળજી લેવાય તે જોવું.
- સ્વઅધ્યયપોથીમાં આપેલી પ્રવૃત્તિઓમાં લેખન અલગ નોટબુકમાં કરવાનું હોય ત્યાં વિદ્યાર્થીઓની લખેલ પ્રવૃત્તિઓની સમયસર ચકાસણી કરી તેની સારી અને સુધારાત્મક બાબતોનું વ્યક્તિગત માર્ગદર્શન આપવું ઇચ્છનીય છે.
- આપેલી પ્રવૃત્તિઓ વિદ્યાર્થીની સમજ અને સંકલ્પનાના વિકાસ માટે હોવાથી વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત એક-બે પ્રવૃત્તિઓ બાદ તેને સમજી શકયા છે તેવું જણાય તો તે પૈકીની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ ગૃહકાર્યમાં આપી શકાય જેથી વર્ગમાં અન્ય અધ્યયન નિષ્પત્તિ આધારિત પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં પૂરતો સમય મળી શકે.
- આપેલી પ્રવૃત્તિઓની સમજ માટે ચિત્રો, સાધન-સામગ્રી અને અન્ય સહાયક સંદર્ભનો આધાર લેવાયો છે તેને ધ્યાને લઇ તેવી પ્રવૃત્તિઓ માટે તે સંદર્ભિત સામગ્રીની સમજ મળી રહે તેવું આયોજન હાથ ધરવું.
- અહીં પસંદ થયેલી મોટાભાગની પ્રવૃત્તિઓ અભ્યાસક્રમને વધુ બળવત્તર બનાવવાના હેતુસર આપેલ હોવાથી વર્ગના તમામ વિદ્યાર્થીઓ આ પ્રવૃત્તિઓની સંકલ્પના અને સમજ કેળવે તે માટે પ્રવૃત્તિ દરમ્યાન પૂરતું માર્ગદર્શન અને પરોક્ષ મૂલ્યાંકન કરતાં રહેવું.
- અહીં આપવામાં આવેલ પ્રવૃત્તિઓ માત્ર જે તે અધ્યયન નિષ્પત્તિમાં સમાવિષ્ટ સંકલ્પનાના મહાવરા માટે આપેલ છે. વર્ગમાં જરૂરી મહાવરા માટે આ પ્રકારની વધુ પ્રવૃત્તિઓનો વિકાસ કરી તેનો પણ મહાવરો કરાવી શકાય.
- પ્રવૃત્તિઓ તેના વિષયની નવી સંકલ્પનાઓ સરળ કરવા માટે હોવાથી તેનો પૂરતો મહાવરો થાય તે માટે વર્ગનું સમયપત્રક વિષયવાર ગોઠવી તે મુજબ કાર્ય થાય તે જોવું.

મહેશ મહેતા

સચિવ

સમગ્ર શિક્ષા

અનુક્રમણિકા

એકમ ક્રમ	વિષય	પ્રકરણ	પાના નંબર
3	સંસ્કૃત	कोऽरुक्	1
1	અંગ્રેજી	Vini's Smile	5
3	ગણિત	માહિતીનું નિયમન	12
4	ગણિત	સાદા સમીકરણ	23
2	સામાજિક વિજ્ઞાન	દિલ્હી સલ્તનત	33
15	સામાજિક વિજ્ઞાન	લોકશાહીમાં સમાનતા	43
3	હિન્દી	कुत्ते की वफ़ादारी	50
4	હિન્દી	कथनी और करनी	69
3	વિજ્ઞાન	ઉષ્મા	84
4	સંસ્કૃત	हास्ययोग:	92
5	સંસ્કૃત	चटक ! चटक !	96
2	અંગ્રેજી	How many did you ?	99
5	ગણિત	રેખા અને ખૂણા	107
3	સામાજિક વિજ્ઞાન	મુઘલ સામ્રાજ્ય	112

3. कोऽरुक्

પ્રશ્ન – 1. નીચેના પરિચ્છેદનું સુવાચ્ય અક્ષરે લેખન કરો. सुवाच्य अक्षरे अनुलेखनं करोतु ।

''अद्य पाठः अस्ति इत्यस्य भविष्यत्कालरुपं किम्?''

''श्वः विरामः भविष्यति इति।''

''कथम् एतत्?''

''यतः श्वः रविवासरः।''

પ્રશ્ન – 2. પાઠ્યપુસ્તકને આધારે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરીને વિકલ્પનો ક્રમ ☐ લખો.

उचितं विकल्पं चित्वा तस्योपरि ☐ करोतु ।

1. _____पक्षी अस्ति।

   (अ) एका (ब) एकम् (क) एकः (ड) एकानि ☐

2. कोऽरूक् इत्युक्ते किम्?

   (अ) कः नीरोगः? (ब) कः निराशः? (क) कः संतुष्टः? (ड) कः पक्षी: ? ☐

3. वाग्भट्टः अस्ति -

   (अ) महर्षिः (ब) वैद्यर्षिः (क) देवर्षिः (ड) राजर्षिः ☐

4. पक्षी कं नमति?

   (अ) जनं (ब) देवं (क) गुरूं (ड) ऋषिं ☐

5. यः ऋतु-अनुसारं भोजनं करोति सः एव _____ भवति।

   (अ) नीरोगः (ब) निराशः (क) वैद्यर्षिः (ड) संतुष्टः ☐

પ્રશ્ન - 3. ગુજરાતી શબ્દસમૂહની સામે આપેલા સંસ્કૃત શબ્દોમાંથી સાચો શોધીને લખો : उचित शब्दं अन्वेषयतु।

1. ઋતુ અનુસાર ભોજન કરનાર -

   ऋतभुक् / हितभुक् / मितभुक _____

2. આવે છે -

   आगच्छति / आनयति / आरोहति _____

3. મજાક -

   उपहासम् / मञ्जयरी / आनन्दः _____

4. નીરોગી -

   निरुक्तः / अरुक् / सम्यक् _____

5. બેસે છે -

   उपविशति / तिष्ठति / स्थापयति _____

6. ફરે છે -

   पतति / अटति / चलति _____

7. ઋષિ પાસે -

   ऋषिसमीपम् / वैद्यर्षिः / ऋषिगृहम् _____

8. યોગ્ય માત્રામાં -

   हितम्/ मितम् / ऋतम् _____

9. પછી -

   अन्तरम्/ अनन्तरम् / विस्तरम् _____

પ્રશ્ન - 4. નીચે આપેલા શબ્દોને આધારે વાક્યો પૂર્ણ કરો : रिक्तस्थानं पूरयतु ।

(आकाशे, उपहासम्, निराशः, वैद्यर्षिः, संतुष्टः)

1. _____ पक्षी ऋषिसमीपं गच्छति।
2. _____ वाग्भट्टः अस्ति।
3. सः _____ अत्र तत्र गच्छति।

4. पक्षी _____ भवति।

5. जना: _____ कुर्वन्ति।

પ્રશ્ન – 5. ઉદાહરણના આધારે વાક્યો બનાવો : वाक्यानि रचयतु ।

ઉદાહરણ : बालक: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (विद्यालय:, प्रार्थनाखण्ड:)

बालक: विद्यालयं गच्छति प्रार्थनाखण्डे उपविशति च।

1. अतिथि: _____ आगच्छति _____ उपविशति च। (गृहम्, पर्यङ्क:)

2. वानर: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (वनम्, वृक्ष:)

3. भिक्षुक: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (भोजनालय:, आसनम्)

4. भ्रमर: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (उद्यानम्, पुष्पम्)

5. वृषभ: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (कृषिक्षेत्रम्, गोष्ठम्)

6. नृप: _____ गच्छति _____ उपविशति च। (अरण्यम्, रथ:)

પ્રશ્ન – 6. નીચેનો ગદ્યખંડ વાંચી તેની નીચે આપેલા પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃત ભાષામાં લખો :

गद्यखण्ड पठित्वा प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखतु ।

पक्षी द्वारं द्वारम् अटति। एकम् एव प्रश्नं पृच्छति। जना: उपहासं कुर्वन्ति। कोऽपि उत्तरं न ददाति। पक्षी निराश: भवति। स: वनं गच्छति वृक्षे उपविशति च। वृक्षस्य अध: वैद्यर्षि: वाग्भट्ट: अस्ति। पक्षी पुन: वदति, कोऽरूक्? कोऽरूक्? इति' वाग्भट्ट: श्रुणोति।

1. क: एकम् एव प्रश्नं पृच्छति?

_____

2. के उपहासं कुर्वन्ति?

_____

3. पक्षी कदा निराश: भवति?

_____

4. पक्षी अन्ते कुत्र गच्छति?

_____

5. कस्य अध: वैद्यर्षि: वाग्भट्ट: अस्ति?

_____

6. 'कोऽरूक्'? 'कोऽरूक्'? इति' क: श्रुणोति?

_____

પ્રશ્ન - 7. चित्रोना आधारे जोडकां जोडो : अ / ब योजयतु ।

विभाग - अ		विभाग - ब
1.		वृक्षस्य अध: वैद्यर्षि: वाग्भट्ट: अस्ति।
2.		जना: उपहासं कुर्वन्ति।
3.		पक्षी आकाशे अत्र तत्र गच्छति।
4.		स: वदति 'हितभुक् मितभुक् ऋतभूक्' इति।
5.		संतुष्ट: पक्षी ऋषिसमीपं गच्छति।

પ્રશ્ન - 8. तमारा मित्र सामे आ पाठना आधारे पांच वाक्यो संस्कृतमां बोलो.

SEMESTER-I

Unit 1 Vini's Smile

આપણે આટલું જાણીએ છીએ : [PRE-KNOWLEDGE]

- Greetings
- Simple instractions
- Verb Forms [Simple Past action]
- Inversion Questions
- 'Wh' Questions

EN704	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.

Activity 1

'Smile in the mirror' વાર્તામાં નીચે આપેલા શબ્દો શોધો. તે શબ્દો જે વાક્યમાં છે તે વાક્યો લખો ત્યારબાદ તે જ શબ્દનો ઉપયોગ કરી નવું વાક્ય બનાવી લખો.

Example : birthday : It was Tejasvini's 12th birthday.
New sentence: My father gave me a gift on my birthday.

1. unique: _____.
   Your sentence :_____.
2. dream:_____.
   Your sentence :_____.
3. flock:_____.
   Your sentence :_____.
4. promise:_____.
   Your sentence :_____.
5. miracle:_____.
   Your sentence :_____.

EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.
EN709	ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો તથા સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતો તારવે છે.

Activity 2 મને ઓળખો

[Bicycle, School, Mirror, Tejasvini's Father, Fan]

1. I gave a bicycle to my daughter:_____.
2. I have a little bell and a rear view mirror:_____
3. I came out from the rear wheel of the bicycle:_____.
4. There were leaves on my roof:_____.
5. Tejasvini looked into me and decided to make a flying bicycle:_____.

EN704	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.

Activity 3

'Smile in the mirror' વાર્તાને આધારે વિધાનો ખરા [True] છે કે ખોટા [False] છે તે લખો. ખોટા વિધાનોમાં યોગ્ય ફેરફાર કરી તેને સાચા બનાવો.

1. **Tejasvini's mother gifted her a bike.**
   _____. ☐
2. **A fan came out of her bicycle.**
   _____. ☐
3. **She rode the bicycle along with the sea-shore.**
   _____. ☐
4. **Tejasvini's bicycle has two rear view mirrors.**
   _____. ☐
5. **Tejasvini decided to make a flying bicycle.**
   _____. ☐

EN728 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.
EN730 ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.

Activity 4 તેજસ્વીનીએ સ્વપ્નમાં જોયેલી 'Flying Bicycle' નું ચિત્ર દોરો અને તેના જુદા જુદા ભાગના નામ અંગ્રેજીમાં લખો.

જેમકે, handle, pedal, fan. [શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરો].

EN704 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN705 વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.
EN709 ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો તથા સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતો તારવે છે.

Activity 5 નીચેના ફકરાને ધ્યાનથી વાંચો.

Last Friday, Mr. Maliwad took some students to Sasan Gir. They went there by bus. They stayed in a guest house. They moved around jungle with a forest guard. They saw many animals and birds there. They also saw a lion's family. They enjoyed the tour. They returned home on Sunday.

ફકરાના આધારે નીચે જેવી શબ્દ જોડીઓ બનાવો.

eg. stay - stayed
1. move - _____
2. enjoy - _____

3. return -_____
4. take -_____
5. go -_____

નીચે આપેલા ક્રિયાસૂચક શબ્દ પાઠ્યપુસ્તકના પાના નં._____પરની વાર્તાના જે વાક્યમાં આવતા હોય તે વાક્ય લખો.

દા.ત. **gift-gifted** Her father gifted her a beautiful bicycle.

1. see : _____
2. say : _____
3. place : _____
4. feel : _____
5. enjoy : _____
6. come : _____
7. stop : _____
8. promise : _____
9. smile : _____
10. thrill : _____

EN722	સ્થાનિક પર્યાવરણમાં ઉપલબ્ધ અંગ્રેજી વાંચે છે.
EN710	ચિત્રો અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.
EN725	ટેબલ, ગ્રાફ, ચિત્ર કે નકશાની વિગતો તારવે છે.

Activity 6 નીચેની બસની ટીકીટ અને તેના આધારે આપેલ વિગતો વાંચો. બાજુમાં આપેલ જગ્યામાં ટીકીટ મેળવી ચોટાડો.

Example

1 Name Of Depot : Dhoraji

2 Date Of Journey : 7th September 2014

3 Journey distance : 26 Kms

4 Travelling Station From Rajkot to Pipliya

5 Fare : Rs. 21

1. Name of Depot : _____
2. Date of journey : _____
3. Journey distance : _____
4. Travelling Station : _____

   _____
5. Fare : _____

EN719 પરિચિત ક્ષેત્રમાં બનેલી ક્રિયાઓનું વર્ણન કરે છે.
EN730 ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.

Activity 7 પાઠ્યપુસ્તકની પ્રવૃત્તિ-૪ ની જેમ નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારી પસંદગીની વસ્તુનું ચિત્ર દોરી તેના વિશે ચાર પાંચ વાક્યો લખો.

1. _____.
2. _____.
3. _____.
4. _____.
5. _____.

FUN-ZONE

અહીં બોક્ષમાં સાયકલના ભાગોના નામ છુપાયેલા છે. તે શોધીને લખો.

A	B	C	S	M
D	I	B	E	I
L	C	S	N	R
L	Y	E	T	R
E	C	A	R	O
B	L	T	U	R
D	E	A	P	R
P	E	D	A	L

Ex :- BELL

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ	સિદ્ધિઓ		
		X	?	✓
EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.			
EN704	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.			
EN709	ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો તથા સ્થળો અને ઘટના ક્રમની વિગતો તારવે છે.			
EN710	ચિત્ર અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.			
EN719	પરિચિત ક્ષેત્રમાં બનેલી ક્રિયાઓનું વર્ણન કરે છે.			
EN722	સ્થાનિક પર્યાવરણમાં ઉપલબ્ધ અંગ્રેજી વાંચે છે.			
EN725	ટેબલ, ગ્રાફ, ચિત્ર કે નકશાની વિગતો તારવે છે.			
EN728	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN730	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.			

એકમના અનુસંધાનમાં વિદ્યાર્થીનાં સારા પાસાં :

એકમના અનુસંધાનમાં વિદ્યાર્થીનાં સુધારાત્મક પાસાં :

વાલીની સહી **શિક્ષકની સહી** **તારીખ :**

3 માહિતીનું નિયમન

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

M 718 વિદ્યાર્થીઓની રોજિંદા જીવનની માહિતી પરથી મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક શોધે છે.

M 719 રોજિંદા જીવનની પરિસ્થિતિ સાથે સંકળાયેલ ચલિતતાને નક્કી કરે છે જેમકે વર્ગખંડમાંના વિદ્યાર્થીઓની ઊંચાઈમાં થતો ફેરફાર અને સિક્કો ઉછાળતાં મળતી શક્યતાઓ...

M 720 માહિતી પરથી લંબઆલેખ અને દ્વિલંબ આલેખનું અર્થઘટન કરે છે.

વિષયવસ્તુના મુદ્દા :

3.1 વિસ્તાર, મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક

3.2 લંબ આલેખ અને દ્વિલંબ આલેખ

પૂર્વજ્ઞાન :

- સરવાળો, બાદબાકી, ગુણાકાર અને ભાગાકાર
- અપૂર્ણાંક
- પ્રમાણ

---

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) માહિતી 14, 6, 12, 17, 21, 10, 4, 3 નો વિસ્તાર કેટલો છે ?

(A) 21 (B) 17 (C) 18 (D) 11

(2) ધારો કે એ X, Y, Z એ ત્રણ અવલોકન છે, તો આ અવલોકનનો મધ્યક કયો છે ?

(A) $\frac{X \times Y \times Z}{3}$ (B) $\frac{X+Y+Z}{3}$ (C) $\frac{X-Y-Z}{3}$ (D) $\frac{X \times Y+Z}{3}$

(3) શહેરના જુદા-જુદા બગીચાઓમાંનાં વૃક્ષોની સંખ્યા 33, 38, 48, 33, 34, 34, 33 અને 24 છે. આ માહિતીનો બહુલક કયો છે ?

(A) 24 (B) 34 (C) 33 (D) 48

(4) પ્રામાંકો 3, 4, 5, 6, 7, 3, 4 નો મધ્યસ્થ શોધો.

(A) 5 (B) 3 (C) 4 (D) 6

(5) ત્રણ સંખ્યાઓનો મધ્યક 40 છે. ત્રણેય સંખ્યાઓ જુદી-જુદી પ્રાકૃતિક સંખ્યા છે, જો સૌથી નાની સંખ્યા 19 હોય, તો બાકીની બે શક્ય સંખ્યાઓ પૈકી મોટામાં મોટી સંખ્યા કઈ છે ?

(A) 81 (B) 40 (C) 100 (D) 71

(6) નીચે પૈકી કયા વિકલ્પનો મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક સમાન છે ?

(A) 6, 2, 5, 4, 3, 4, 1 (B) 4, 2, 2, 1, 3, 2, 3

(C) 2, 3, 7, 3, 8, 3, 2 (D) 4, 3, 4, 3, 4, 6, 4

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(7) માહિતીના મહત્તમ અને ન્યૂનતમ અવલોકન વચ્ચેના તફાવતને માહિતીનો ..... કહે છે.

(8) આપેલ માહિતીમાં સૌથી વધારે વખત આવનાર અવલોકનને તે માહિતીનો ..... કહે છે.

(9) જો 8, 4, x, 6, 2, 7 ની અંકગણિતીય સરાસરી '5' હોય, તો x ની કિંમત ..... થાય.

(10) કોઈ પણ માહિતીનો મધ્યસ્થ, માહિતીના ..... અને ..... અવલોકનની વચ્ચે રહેલો હોય છે.

(11) જો મધ્યસ્થએ માહિતીનાં અવલોકનો પૈકીનું એક અવલોકન હોય ત્યારે અવલોકનોની સંખ્યા ..... હોય.

3. માગ્યા મુજબ જવાબ આપો :

(12) પ્રથમ 10 યુગ્મ પ્રાકૃતિક સંખ્યાનો મધ્યક શોધો.

(13) 10 અવલોકનોનો મધ્યક 40 છે. ભૂલથી એક અવલોકન 45ને બદલે 15 લેવાયેલું છે, તો માહિતીનો સાચો મધ્યક શોધો.

(14) નીચે 12 માણસોનાં વજન (કિગ્રા)માં આપેલાં છે :

70, 62, 54, 57, 62, 84, 75, 59, 62, 65, 78, 60

(A) આપેલી માહિતીનો મધ્યક શોધો

(B) કેટલા માણસોનાં વજન, મધ્યક કરતાં વધુ છે ?

(C) આપેલી માહિતીનો વિસ્તાર શોધો.

(15) આપેલી માહિતીનો મધ્યક 4.5 હોય, તો માહિતીનો મધ્યસ્થ શોધો.

5, 7, 7, 8, X, 5, 4, 3, 1, 2

(16) એક પાસાને 15 વખત ફેંકતાં મળતાં અવલોકન નીચે મુજબ છે :

5, 3, 4, 1, 2, 6, 4, 2, 2, 3, 1, 5, 6, 1, 2

આ માહિતીનો મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક શોધો.

(17) આપેલ માહિતીનું અવલોકન કરી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

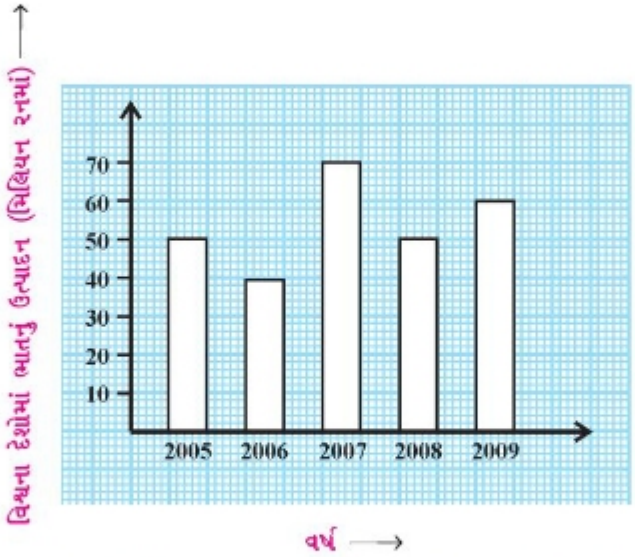
16, 15, 16, 16, 8, 15, 17

(A) આપેલી માહિતીનાં અવલોકનોમાંથી કયું અવલોકન માહિતીમાં એક વખત ઉમેરતાં માહિતીનો બહુલક બદલાશે નહિ ?

(B) જો માહિતીનો બહુલક 15 કરવો હોય, તો કયું અવલોકન ઓછામાં ઓછી કેટલી વખત બદલવું પડશે ?

(C) જો માહિતીનો બહુલક 17 કરવો હોય, તો આ અવલોકન ઓછામાં ઓછી કેટલી વખત ઉમેરવું પડે ?

(18) નીચે આપેલા સ્તંભ આલેખનો અભ્યાસ કરો અને પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(A) આપેલ સ્તંભ-આલેખ કઈ માહિતી દર્શાવે છે ?

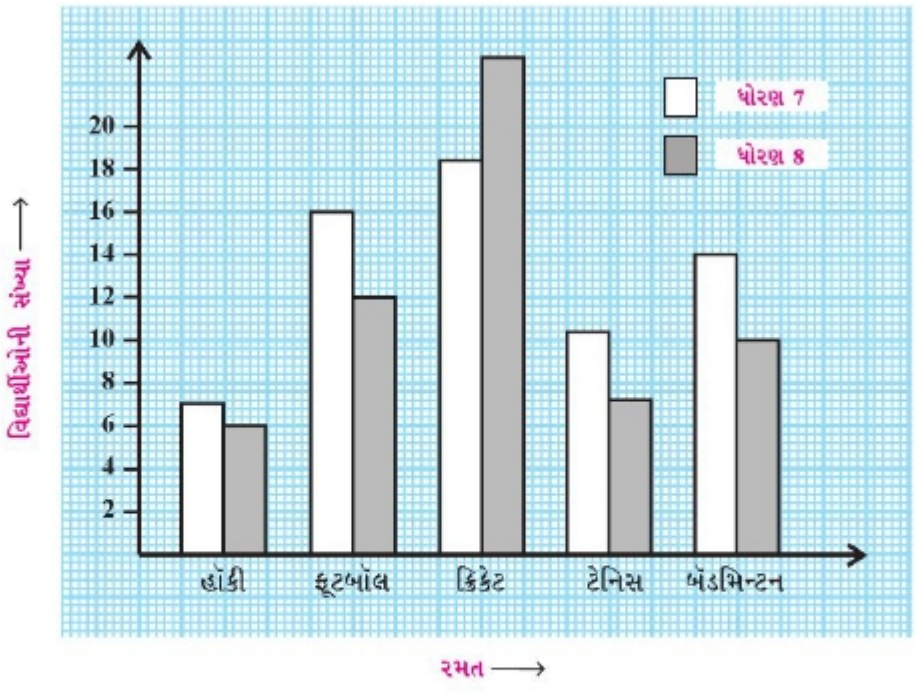
(B) કયા વર્ષમાં ઉત્પાદન સૌથી ઓછું છે ?

(C) કયા વર્ષ પછી ચોખાનું ઉત્પાદન સૌથી વધુ થયેલ છે ?

(D) આપેલાં પાંચ વર્ષ દરમિયાન ચોખાના ઉત્પાદનની સરાસરી શોધો.

(E) વર્ષ 2006 અને વર્ષ 2008માં થયેલ ચોખાના ઉત્પાદનનો તફાવત શોધો.

(19) પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

(A) ધોરણ 8ના વિદ્યાર્થીઓને કઈ રમત સૌથી વધારે ગમે છે ?

(B) ધોરણ 7ના કુલ કેટલા વિદ્યાર્થીઓ હૉકી અને ટેનિસમાં રસ ધરાવે છે ?

(C) ધોરણ 7માં કુલ કેટલા વિદ્યાર્થીઓ છે ?

(D) કઈ રમતમાં ધોરણ 7ના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ધોરણ 8ના વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા કરતાં ઓછી છે ?

(E) કેટલી રમતમાં ધોરણ 8ના વિદ્યાર્થીની સંખ્યા ધોરણ 7 કરતાં ઓછી છે ?

(F) ધોરણ 7ના બૅડમિન્ટનમાં રસ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા તથા ધોરણ 8ના ટેનિસમાં રસ ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાનો ગુણોત્તર શોધો.

(20) એક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના ગ્રંથપાલ દ્વારા કોઈ એક ચોક્કસ અઠવાડિયા દરમિયાન નોંધાયેલાં અવલોકન નીચે મુજબ છે :

દિવસ	સોમ	મંગળ	બુધ	ગુરુ	શુક્ર	શનિ
સમાચારપત્ર વાચકો	400	600	350	550	500	350
સામયિક વાચકો	150	100	200	300	250	200

(A) યોગ્ય પ્રમાણમાપ લઈ બે સ્તંભવાળા આલેખની રચના કરો.

(B) કયા દિવસે પુસ્તકાલયમાં વાચકોની સંખ્યા સૌથી વધુ હતી ?

(C) સામયિક વાંચકોની સંખ્યાનો મધ્યક શોધો.

(21) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(I) 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 નો મધ્યસ્થ 7 છે.

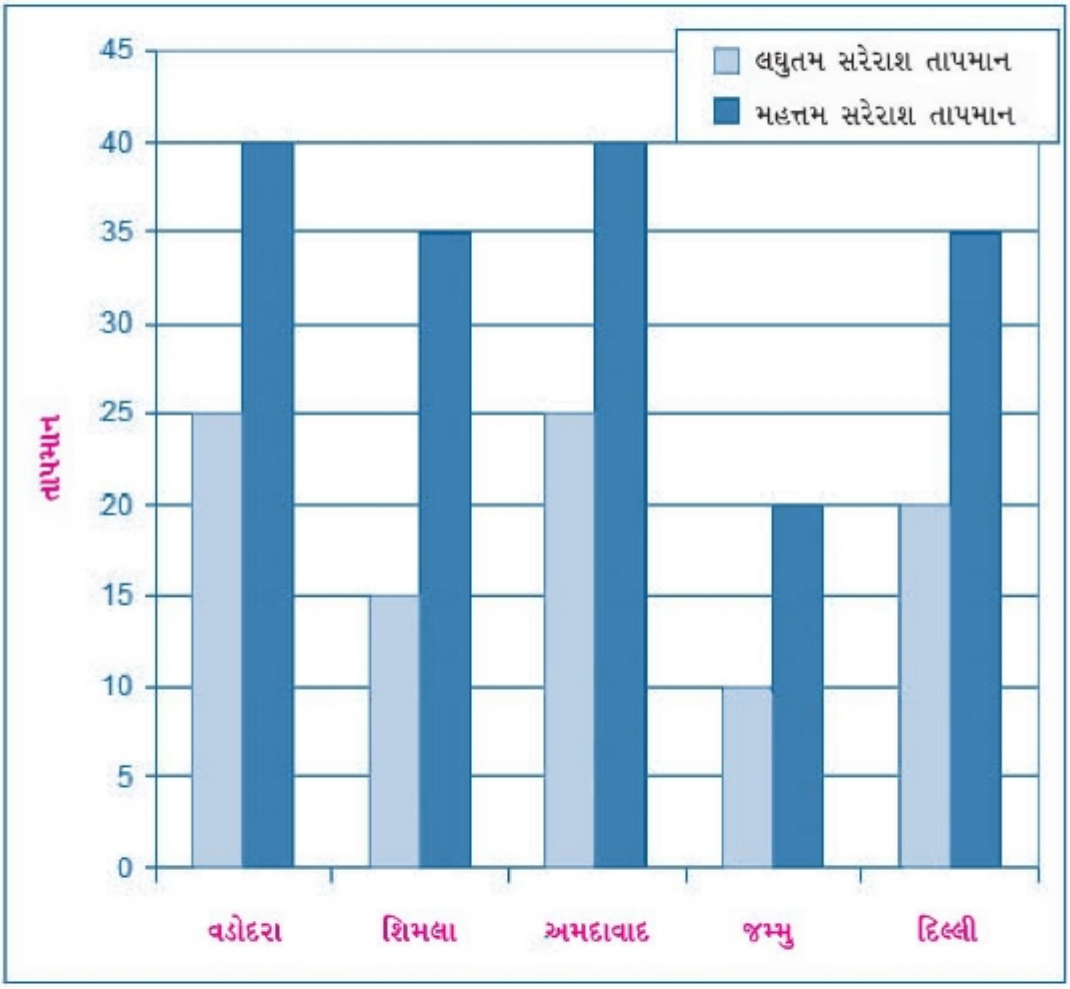
(II) 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 નો મધ્યક 7 છે.

(III) 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 નો બહુલક 7 છે.

(A) વિધાન I અને II સાચાં છે. (B) વિધાન II અને III સાચાં છે.

(C) વિધાન I અને III સાચાં છે. (D) માત્ર વિધાન I સાચું છે.

★ આલેખ પરથી પ્રશ્ન (22) અને (23)ના જવાબ આપો.

(22) એક શહેરનું લઘુતમ સરેરાશ તાપમાન બીજા શહેરના મહત્તમ સરેરાશ તાપમાન જેટલું હોય તેવાં બે શહેર કયાં છે ?

(A) શિમલા – વડોદરા (B) વડોદરા – દિલ્લી

(C) દિલ્લી – જમ્મુ (D) શિમલા – દિલ્લી

(23) વડોદરાનાં લઘુતમ સરેરાશ તાપમાન કરતાં મહત્તમ સરેરાશ તાપમાન કેટલું વધારે છે ?

(A) 15 % (B) 30 % (C) 60 % (D) 50 %

અધ્યયન નિષ્પત્તિનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) ઊતરતા ક્રમમાં ગોઠવેલી માહિતીનાં અવલોકનો પૈકી બંને છેડાનાં અવલોકનોને કાઢી નાખવામાં આવે છે. આમ કરતાં મધ્યવર્તી સ્થિતિમાનના કયા માપ ઉપર અસર થઈ શકે ?

(A) મધ્યક અને બહુલક (B) મધ્યક અને મધ્યસ્થ

(C) બહુલક અને મધ્યસ્થ (D) મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક

(2) રામ તેની પ્રથમ ત્રણ પરીક્ષામાં અનુક્રમે 97, 73 અને 88 ગુણ મેળવે છે. જો તે તેની ચોથી પરીક્ષામાં 80 ગુણ મેળવે, તો તેના ગુણની સરાસરી....

(A) 1 વધશે. (B) 1.5 વધશે. (C) 1 ઘટશે. (D) 1.5 ઘટશે.

(3) 40, 50, 99, 68, 98, 60, 94 નો મધ્યસ્થ કેટલો થાય ?

(A) 40 (B) 60 (C) 68 (D) 99

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(4) મધ્યક શોધવાનું સૂત્ર = ...

(5) પ્રથમ પાંચ અવિભાજ્ય સંખ્યાનો મધ્યક ..... થાય.

3. માગ્યા મુજબ જવાબ આપો :

(6) આપેલી માહિતીનો બહુલક શોધો.

10, 8, 4, 7, 8, 11, 15, 8, 4, 2, 3, 6, 8

(7) 12 વિદ્યાર્થીઓના કોઈ એક વિષયમાં મેળવેલ ગુણ નીચે મુજબ છે :

31, 37, 35, 38, 42, 23, 17, 18, 35, 25, 35, 29

આ પરથી માહિતીનો વિસ્તાર, મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક શોધો.

(8) નીચે ચાર નગરોની વસ્તીની બે વર્ષની સરખામણી દર્શાવતી માહિતી આપેલી છે :

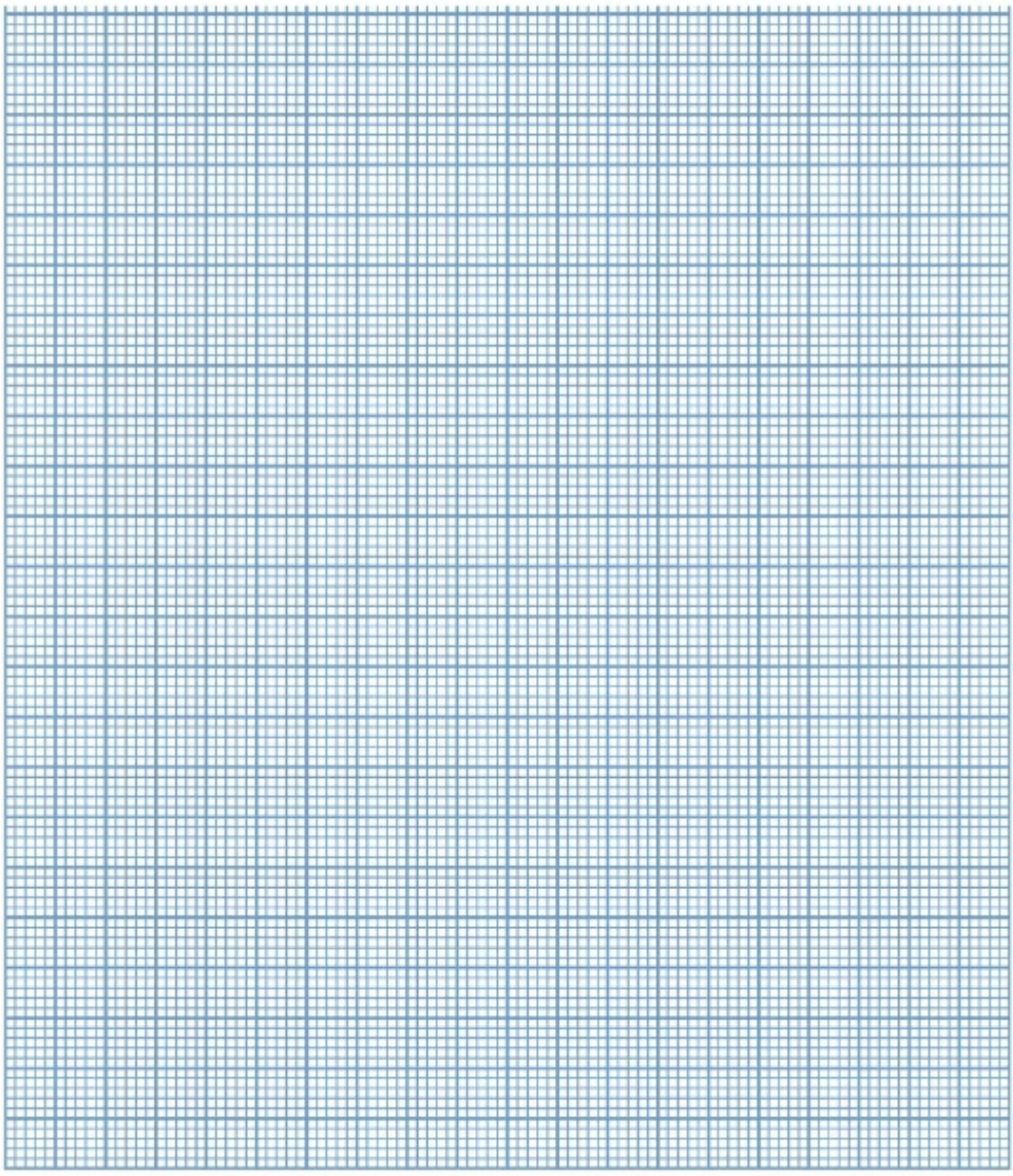
નગર	A	B	C	D
2007	2900	6400	8300	4600
2009	3200	7500	9200	6300

આ માહિતી પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(a) યોગ્ય પ્રમાણમાપ લઈ બે સ્તંભવાળા આલેખની રચના કરો.

(b) કયા નગરમાં વસ્તીવધારો સૌથી વધુ છે ?

(c) કયા નગરમાં વસ્તીવધારો સૌથી ઓછો છે ?

વિદ્યાર્થીની શૈક્ષણિક સ્થિતિ									નિશાનીઓની કુલ સંખ્યા		
પ્રશ્ન નં. / વિ.મુદ્દા	1	2	3	4	5	6	7	8	×	?	✓
3.1											
3.2											
								પરિણામનું એકંદર :			

શિક્ષકની સહી : વાલીની સહી :

જવાબો

1. (1) 18 (2) $\frac{X+Y+Z}{3}$ (3) 33 (4) 4

(5) 81 (6) 4, 3, 4, 3, 4, 6, 4

2. (7) વિસ્તાર (8) બહુલક (9) 3

(10) ન્યૂનતમ, મહત્તમ (11) અયુગ્મ

3. (12) 11 (13) 43 (14) (A) 65. 67 (B) 4 (C) 30

(15) 4.5 (16) મધ્યક 3.13, મધ્યસ્થ 3, બહુલક 2

(17) (A) '8' અથવા '17' અથવા '16' [15 સિવાયના]

(B) અવલોકન '15' ને બે વખત

(C) ત્રણ વખત

(18) (A) વર્ષ 2005 થી 2009 દરમિયાન દેશમાં થયેલ ચોખાનું ઉત્પાદન [મિલિયન ટનમાં]

(B) 2006 (C) 2006 (D) 54 મિલિયન ટન (E) 10 મિલિયન ટન

(19) (A) ક્રિકેટ (B) 17 (C) 65 (D) ક્રિકેટ

(E) 4 રમત (F) 2 : 1

(20) (B) ગુરુવાર (C) 200

(21) વિધાન I અને II સાચાં છે. (22) દિલ્લી – જમ્મુ

(23) 60 %

અધ્યયન નિષ્પત્તિના સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના જવાબો

1. (1) મધ્યક અને બહુલક

(2) 1.5 ઘટશે

(3) 68

2. (4) મધ્યક = $\frac{\text{બધાં અવલોકનોનો સરવાળો}}{\text{કુલ અવલોકનોની સંખ્યા}}$

(5) 5.6

3. (6) 8

(7) વિસ્તાર – 25 મધ્યક – 30.42

મધ્યસ્થ – 33 બહુલક – 35

(8) (b) નગર D (c) નગર A

4 સાદા સમીકરણ

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

M 706 રોજિંદા જીવનની પરિસ્થિતિને સરળ સમીકરણ સ્વરૂપમાં દર્શાવે છે. તેમજ સમીકરણ ઉકેલે છે.

વિષયવસ્તુના મુદ્દા :

4.1 વિધાનોને સમીકરણ સ્વરૂપમાં લખે છે.

4.2 સમીકરણને વિધાન સ્વરૂપમાં લખે છે.

4.3 સમીકરણનો ઉકેલ શોધે છે.

4.4 સમીકરણનું સમાધાન કરે છે.

પૂર્વજ્ઞાન :

- સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર, ભાગાકાર
- અજ્ઞાત સંખ્યાઓ
- ચલ-અચલ
- બહુપદીઓ

---

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) જો $7x + 4 = 25$ હોય, તો x = ?

(A) $\frac{29}{7}$ (B) $\frac{100}{7}$ (C) 2 (D) 3

(2) y ની કઈ કિંમત માટે $(y - 15)$ અને $(2y + 1)$ ની અભિવ્યક્તિ સમાન થશે ?

(A) 0 (B) 16 (C) 8 (D) –16

(3) જો $k + 7 = 16$ હોય, તો $8k - 72$ નું મૂલ્ય કેટલું ?

(A) 0 (B) 1 (C) 112 (D) 56

(4) જો $43m = 0.086$ હોય, તો m નું મૂલ્ય કેટલું ?

(A) 0.002 (B) 0.02 (C) 0.2 (D) 2

(5) નીચે પૈકી કયા સમીકરણનો ઉકેલ 5 છે ?

(A) $4x + 1 = 2$ (B) $3 - x = 8$ (C) $x - 5 = 3$ (D) $3 + x = 8$

(6) નીચે પૈકી કયા સમીકરણની રચના $x = 0$ થી શરૂ થઈ છે ?

(A) $2x + 1 = -1$ (B) $\frac{x}{2} + 5 = 7$ (C) $3x - 1 = -1$ (D) $3x - 1 = 1$

(7) સમીકરણ $-6 + x = -12$નો ઉકેલ નીચે પૈકી કઈ સંખ્યા છે ?

(A) 2 (B) 6 (C) –6 (D) –2

(8) સમીકરણમાં એક પદને એક બાજુથી બીજી બાજુ લઈ જવાની ક્રિયા કયા નામે ઓળખાય છે ?

(A) સંવૃતતા (B) પદની અદલા-બદલી

(C) વિભાજન (D) જૂથ

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(9) એક બૅગમાં 5 અને 2 રૂપિયાના સિક્કા છે, જો બંને સિક્કાની સંખ્યા સમાન અને તેનું કુલ મૂલ્ય ₹ 70 હોય, તો

(a) ₹ 5 ના x સિક્કાનું મૂલ્ય ..... છે.

(b) ₹ 2 ના x સિક્કાનું મૂલ્ય ..... છે.

(c) સમીકરણનું સ્વરૂપ ..... છે.

(d) તેમાં ..... 5 રૂપિયાના અને ..... 2 રૂપિયાના સિક્કા છે.

(10) જો $z + 3 = 5$ હોય તો z = ...

(11) પ્રાકૃતિક સંખ્યાઓમાં $4x + 5 = -7$નો ઉકેલ ..... છે.

(12) $x - 1$ = ...; જ્યારે $2x = 2$ હોય.

(13) જો $\frac{2}{5}x = \frac{18}{5}$ હોય, તો x = ...

(14) જો કોઈ એક સંખ્યાથી 10 બાદ કરતાં 65 મળે, તો તે સંખ્યા ..... છે.

(15) જો 84 કોઈ સંખ્યાથી 12 વધુ હોય, તો બીજી સંખ્યા ..... થશે.

3. સૂચના મુજબ ગણતરી કરી જવાબ મેળવો :

નીચે આપેલાં વિધાનોને સમીકરણ સ્વરૂપે દર્શાવો. (પ્રશ્ન 16 થી 18)

(16) P માંથી 5 બાદ કરતા 2 મળે.

(17) કોઈ એક સંખ્યાના 5 ગણામાં 7 ઉમેરતાં 27 મળે.

(18) મોહન, સોહન કરતા 3 વર્ષ નાનો છે તથા તેમની ઉંમરનો સરવાળો 43 વર્ષ છે. (મોહનની ઉંમર x વર્ષ લેવી.)

(19) 20 વર્ષ પછી મનોજની ઉંમર તેની હાલની ઉંમર કરતાં પાંચગણી થશે, તો મનોજની હાલની ઉંમર શોધો.

(20) કોઈ એક સંખ્યાના અડધામાં 45 ઉમેરતાં તે સંખ્યાના ત્રણગણા મળે, તો તે સંખ્યા શોધો.

(21) એક બૅગમાં એક રૂપિયાના સિક્કાની સંખ્યા, બે રૂપિયાના સિક્કાની સંખ્યા કરતાં ત્રણગણી છે. જો આ બૅગમાં કુલ ₹ 120 હોય, તો 1 રૂપિયાના સિક્કાની કિંમત શોધો.

(22) ક્રમિક ત્રણ પૂર્ણાંકોનો સરવાળો, એ સૌથી નાના પૂર્ણાંકથી 5 વધુ છે, તો તે પૂર્ણાંકો શોધો.

(23) એક લંબચોરસની પરિમિતિ 40 મીટર છે. જો લંબચોરસની લંબાઈ તેની પહોળાઈના 5 ગણાથી 4 મીટર ઓછી હોય, તો લંબચોરસની લંબાઈ શોધો.

(24) સમદ્વિબાજુ ત્રિકોણમાં સમાન માપની બાજુનાં માપ ત્રીજી બાજુના માપથી બમણાં છે. જો ત્રિકોણની પરિમિતિ 30 સેમી હોય, તો ત્રિકોણની ત્રણેય બાજુનાં માપ શોધો.

(25) 150 ને બે ભાગમાં એવી રીતે વહેંચો કે જેથી પ્રથમ ભાગ એ બીજા ભાગથી બમણો થાય. બંને ભાગ શોધો.

(26) એક વર્ગમાં 60 વિદ્યાર્થીઓ છે. જો છોકરીઓની સંખ્યા, છોકરાઓની સંખ્યા કરતાં ત્રીજા ભાગની હોય, તો વર્ગમાં રહેલા છોકરાઓ અને છોકરીઓની સંખ્યા શોધો.

(27) એક માણસ $\frac{2}{5}$ ભાગની મુસાફરી ટ્રેન દ્વારા, $\frac{1}{3}$ ભાગની મુસાફરી બસ દ્વારા, $\frac{1}{4}$ ભાગની મુસાફરી કાર દ્વારા અને બાકીના 3 કિમીની મુસાફરી ચાલીને કરે છે, તો તેમની કુલ મુસાફરી કેટલા કિમીની હશે ?

(28) કોઈ એક સંખ્યાના બમણામાં તે સંખ્યાના અડધા ઉમેરતાં 24 મળે છે, તો તે સંખ્યા શોધો.

(29) સાચી દિશાનો ઉપયોગ કરી રોમન અંકમાં આપેલ ખોટા સમીકરણને સાચા સમીકરણમાં ફેરવો.
(નીચેના સમીકરણની રચના દિવાસળીનો ઉપયોગ કરીને કરેલ છે.)

(a) બે દીવાસળી દૂર કરીને માન્ય સમીકરણ બનાવો.

IX – VI = V

(b) એક દીવાસળી દૂર કરીને બે અલગ-અલગ માન્ય સમીકરણ મેળવો.

VI + IV = XI

(30) માનસી એક સંખ્યા ધારે છે. તે સંખ્યાના પાંચગણામાંથી 7 બાદ કરીને પછી તેને 2 વડે ભાગે છે, તો 28 જવાબ મળે છે. આ વિધાનને સમીકરણ સ્વરૂપે કઈ રીતે લખાય ?

(31) $3n + 7 = 25$ને ઉકેલવા માટેનું પ્રથમ પગલું કયું લેવું પડે ?

(A) બંને બાજુએ 7 ઉમેરશું. (B) બંને બાજુને 3 વડે ગુણીશું.

(C) બંને બાજુને 3 વડે ભાગીશું. (D) બંને બાજુમાંથી 7 બાદ કરીશું.

(32) એક મૅચમાં કોહલીના રન જાડેજાના રન કરતાં 3 ગણા છે. જો તેમના રન ભેગા કરવામાં આવે, તો કુલ રન બેવડી સદી કરતાં 8 જેટલા ઓછા છે, તો તે મૅચમાં બંનેએ કેટલા રન કર્યા હશે ?

અધ્યયન નિષ્પત્તિનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) સમીકરણ $ax + b = 0$ નો ઉકેલ છે ?

(A) $\frac{a}{b}$ (B) $-b$ (C) $-\frac{b}{a}$ (D) $\frac{b}{a}$

(2) x એ 7 કરતાં 3 વધુ છે તે સમીકરણ સ્વરૂપ લખી શકાય.

(A) $x + 3 = 2$ (B) $x + 7 = 3$ (C) $x - 3 = 7$ (D) $x - 7 = 3$

(3) જો $\frac{x}{2} = 3$ હોય, તો $3x + 2$ નું મૂલ્ય છે ?

(A) 20 (B) 11 (C) $\frac{13}{2}$ (D) 8

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(4) બે સંખ્યાઓનો સરવાળો 81 છે. એક સંખ્યા બીજી સંખ્યાથી બમણી છે.

(a) જો નાની સંખ્યા x હોય, તો બીજી સંખ્યા ..... છે. (સરવાળો)

(b) સમીકરણનું સ્વરૂપ ..... છે.

(c) સમીકરણનો ઉકેલ ..... છે.

(d) બે સંખ્યાઓ ..... અને ..... છે.

(5) જો એક સંખ્યામાં 20 ઉમેરીએ, તો 45 થાય તો તે સંખ્યા ..... છે.

3. સૂચના મુજબ ગણતરી કરી જવાબ મેળવો :

(6) કોઈ એક સંખ્યાનો પાંચમો ભાગ તે સંખ્યાથી 5 જેટલો ઓછો છે. આ વિધાનને સમીકરણ સ્વરૂપે દર્શાવો.

(7) કોઈ એક સંખ્યાના 6 ગણા એ તે સંખ્યાથી 10 વધુ છે. આ વિધાનને સમીકરણ સ્વરૂપે દર્શાવો.

(8) એક છોકરીની ઉંમર તેના પિતાની ઉંમર કરતાં 28 વર્ષ ઓછી છે. જો તેમની ઉંમરનો સરવાળો 50 વર્ષ હોય, તો છોકરી અને તેના પિતાની ઉંમર શોધો.

(9) કોઈ એક સંખ્યાને 6 વડે ભાગતાં ભાગફળ 6 મળે, તો તે સંખ્યા કઈ ?

(10) એક લંબચોરસની લંબાઈ તેની પહોળાઈથી બમણી છે. જો લંબચોરસની પરિમિતિ 180 સેમી હોય, તો લંબચોરસની લંબાઈ અને પહોળાઈ શોધો.

વિદ્યાર્થીની શૈક્ષણિક સ્થિતિ											નિશાનીઓની કુલ સંખ્યા		
પ્રશ્ન નં. / વિ.મુદ્દા	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	×	?	✓
4.1													
4.2													
4.3													
4.4													
										પરિણામનું એકંદર :			

શિક્ષકની સહી : વાલીની સહી :

જવાબો

(1) 3 (2) (–16) (3) 0 (4) 0.002

(5) $3 + x = 8$ (6) $3x - 1 = -1$ (7) (–6)

(8) પદની અદલા-બદલી

(9) (a) $5x$ (b) $2x$ (c) $5x + 2x = 70$ (d) 10, 10

(10) 2 (11) ઉકેલ નથી. (12) 0 (13) 2

(14) 75 (15) 72 (16) $p - 5 = 2$ (17) $5x + 7 = 27$

(18) $x + (x + 3) = 43$ (19) 5 વર્ષ (20) 18

(21) 72 (22) 1, 2, 3 (23) 16 મીટર

(24) 6 સેમી, 12 સેમી, 12 સેમી (25) 50 અને 100 (26) 45, 15

(27) 180 કિમી (28) 9.6

(29) (a) $X - V = V$

(b) $VI + IV = X$, $VI + V = XI$

(30) $\frac{5x-7}{2} = 28$ (31) બંને બાજુમાંથી 7 બાદ કરીશું.

(32) કોહલીના રન = 144, જાડેજાના રન = 48

અધ્યયન નિષ્પત્તિના સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના જવાબો

(1) $-\frac{b}{a}$ (2) $x - 3 = 7$ (3) 20

(4) (a) $81 - x$ અથવા $2x$ (b) $x + 2x = 81$

(c) $x = 27$ (d) 54, 27

(5) 25 (6) $\frac{x}{5} = x - 5$

(7) $6x = 10 + x$ (8) 11 વર્ષ, 39 વર્ષ

(9) 36 (10) પહોળાઈ 30 સેમી, લંબાઈ 60 સેમી

2 દિલ્હી સલ્તનત

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

SS717 વિવિધ રાજ્યો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા લશ્કરી નિયંત્રણ માટે લીધેલા વહીવટી પગલાં અને વ્યૂહરચનાઓનું વિશ્લેષણ કરે છે. દા.ત. ખિલ્જીઓ, તુઘલક, મુઘલો વગેરે

SS718 જુદા-જુદા શાસકોની નીતિઓની સરખામણી કરે છે.

SS719 મંદિરો, કબરો અને મસ્જિદોનાં ઉદાહરણો દ્વારા વિશિષ્ટ શૈલી અને ટેક્નોલોજીથી બંધાયેલા સ્થાપત્યોનું વર્ણન કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :

- → સલ્તનતયુગના મુખ્ય શાસકો.
- → રાજ્ય - વ્યવસ્થા.
- → વિજયનગર સામ્રાજ્ય.
- → વિજયનગરના મુખ્ય શાસકો અને પતન.
- → બહમની સામ્રાજ્ય.
- → સલ્તનત યુગનો અંત.

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. **કુતુબુદ્દીન ઐબકના મૃત્યુ માટે નીચે પૈકી કયું કારણ સાચું છે ?** ☐
   (A) યુદ્ધમાં લડતાં લડતાં મૃત્યુ પામ્યા. (B) પોલો રમતાં ઘોડા પરથી પડી જતાં.
   (C) લાંબી માંદગીને કારણે. (D) તેમનું દગાથી ખૂન કરવામાં આવ્યું.

2. **ગુલામવંશનો સાચો સ્થાપક કોને માનવામાં આવે છે ?** ☐
   (A) કુતુબુદ્દીન ઐબક (B) રઝિયા સુલતાન
   (C) ઈલ્તુત્મિશ (D) ગ્યાસુદ્દીન બલ્બન

3. **તમારે દિલ્હી સલ્તનતના શાસકવંશોની યાદી બનાવવી હોય તો ગુલામવંશ પછી કયો વંશ આવે ?** ☐
   (A) ખલજીવંશ (B) તુઘલકવંશ
   (C) સૈયદવંશ (D) લોદીવંશ

4. **મુહમ્મદ-બિન-તુગલકના સમયમાં ભારતની મુલાકાતે આવનાર મુસાફર કોણ હતો ?** ☐
   (A) ફાહિયાન (B) મેગેસ્થનિઝ
   (C) ઈત્સિંગ (D) ઈબ્નબતુતા

5. **દિલ્હી સલ્તનતનો પ્રથમ અફઘાન શાસક કોણ હતો ?** ☐
   (A) ઈલ્તુત્મિશ (B) બહલોલ લોદી
   (C) અલ્લાઉદ્દીન ખલજી (D) ખિજ્રખાં

6. **તમે અજમેરમાં કુતુબુદ્દીન ઐબક નિર્મિત કઈ મસ્જિદની મુલાકાત લેશો ?**
   (A) મોઠની મસ્જિદ (B) ઢાઈ દિનકા ઝોંપડા
   (C) કુવ્વત-ઉલ-ઈસ્લામ (D) આમાંની એક પણ નહિ

7. **વિજયનગર સામ્રાજ્યની સ્થાપના કોણે કરી ?**
   (A) અહમદશાહ (B) કૃષ્ણદેવરાય
   (C) હરિહરરાય અને બુક્કારાય (D) પુલકેશી બીજો

8. **'આંધ્રના ભોજ' તરીકે કોને ઓળખવામાં આવે છે ?**
   (A) બુક્કારાય (B) હરિહરરાય
   (C) કૃષ્ણદેવરાય (D) બહમનશાહ

9. **બહમની વંશના કયા શાસકે પોતાની રાજધાની ગુલબર્ગથી બીડર ફેરવી હતી ?**
   (A) અહમદશાહ (B) મુહમ્મદશાહ બીજો
   (C) બહમનશાહ (D) મુહમ્મદશાહ ત્રીજો

10. **નીચે પૈકી કયું સ્થાપત્ય અલાઉદ્દીન ખલજી નિર્મિત નથી ?**
    (A) અલાઈ દરવાજો (B) સીરીનો કિલ્લો
    (C) હોજ-એ-ખાસ (D) બડા ગુંબજ

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યા પૂરો.

1. કુતુબુદ્દીન ઐબકના અવસાન પછી તેનો ગુલામ અને જમાઈ ..... ગાદીએ આવ્યો.
2. દિલ્લી સલ્તનતનો ..... શાસક સાહિત્ય અને કલાનો પોષક હતો.
3. ખલજીવંશનો સૌથી મહત્ત્વકાંક્ષી શાસક ..... હતો.
4. ફિરોજશાહ તુઘલકના અવસાન પછી ..... એ દિલ્હી પર આક્રમણ કર્યું.
5. વિજયનગર સામ્રાજ્યનો સર્વશ્રેષ્ઠ શાસક ..... હતો.

(B) મને ઓળખો.

1. હું દિલ્લીની ગાદીએ આવનાર પ્રથમ મહિલા શાસક છું. .....
2. મારી યોજનાઓ ઈતિહાસમાં 'તરંગી યોજનાઓ' તરીકે ઓળખાય છે. .....
3. હું દિલ્લી સલ્તનતનો અંતિમ શાસક છું. .....
4. હું હરિહરરાય અને બુક્કારાયનો ગુરુ છું. .....

(C) નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

1. ઈલ્તુત્મિશે પોતાની રાજધાનીનું સ્થળાંતર લાહોરથી દિલ્લી/અજમેર કર્યું.
2. દિલ્લી સલ્તનતમાં સુલતાનનો પ્રધાનમંત્રી અમાત્ય/વઝીર કહેવાતો.
3. વિજયનગર તુંગભદ્રા/બ્રહ્મપુત્રા નદીના કિનારે વસેલું છે.
4. મુહમ્મદશાહ ત્રીજાના સમયમાં બહમની સત્તા કમજોર/મજબૂત થઈ હતી.

પ્રશ્ન - 3 (A) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. સલ્તનતકાળમાં દિલ્લી પર કયા પાંચ વંશોનું શાસન હતું ?

---

2. કુતુબમિનાર ક્યાં આવેલો છે ? તે કેટલા માળનો બનેલો છે ?

---

3. દિલ્લી સલ્તનતમાં સ્થાયી સેનાની શરૂઆત કોણે કરી હતી ?

---

4. પાણીપતનું પ્રથમ યુદ્ધ કોની કોની વચ્ચે થયું હતું ?

---

5. સલ્તનતયુગમાં મંત્રીમંડળમાં કયા કયા વિભાગોનો સમાવેશ થતો ?

---

6. તુઘલકવંશના શાસન દરમિયાન દિલ્લીની આસપાસ કયાં નગરો વિકસાવવામાં આવ્યા ?

---

7. હરિહરરાય અને બુક્કારાય કયા વંશના શાસકો હતાં ?

---

8. કૃષ્ણદેવરાયે વિજયનગર પાસે કયા નગરની સ્થાપના કરી હતી ?

---

9. વિજયનગર સામ્રાજ્યનો વિનાશ કયા યુદ્ધમાં થયો હતો ?

---

10. બહમની સામ્રાજ્ય કયા કયા પાંચ સ્વતંત્ર રાજ્યોમાં વિભાજિત થયું હતું ?

(B) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - (અ)	ઉત્તર	વિભાગ - (બ)
1. ઈલ્તુત્મિશ	1.	A. દિલ્લીથી દોલતાબાદ રાજધાની ફેરવી
2. અલાઉદ્દીન ખલજી	2.	B. દિલ્લી સલ્તનતનો અંતિમ શાસક
3. મુહમ્મદ-બિન-તુઘલક	3.	C. રઝિયા સુલતાનાના પિતા
4. ઈબ્રાહીમ લોદી	4.	D. 'ચેહલગાન'નું વિસર્જન કર્યું
5. ગ્યાસુદ્દીન બલબન	5.	E. 'દાગ' અને 'ચહેરા' ની પદ્ધતિ શરૂ કરી

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચે આપેલા પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. વજીર .....

2. ઈક્તા .....

(B) નીચેનાં વિધાનો માટે કારણો આપો.

1. ઈલ્તુત્મિશે પોતાની પુત્રી રઝિયાને દિલ્લીની ઉત્તરાધિકારી બનાવી કારણ કે .....

2. તુગલકવંશના શાસન સમયે દિલ્લીની સત્તા મર્યાદિત બની કારણ કે .....

3. મુહમ્મદશાહ ત્રીજાના સમયમાં બહમની સત્તા મજબૂત બની હતી કારણ કે .....

4. કૃષ્ણદેવરાયના અવસાન પછી વિજયનગર સામ્રાજ્ય કમજોર પડ્યું કારણ કે .....

પ્રશ્ન - 5 (A) ટૂંકનોંધ લખો.

1. રઝિયા સુલતાના.

2. વિજયનગર સામ્રાજ્ય.

3. કૃષ્ણદેવરાય.

4. સલ્તનતકાળના સ્થાપત્યો.

પ્રશ્ન - 6 નીચે આપેલ ભારતના નકશામાં નીચે મુજબના મધ્યકાલીન સ્થળો દર્શાવો.

(અહમદનગર, દિલ્લી, ગોલકોંડા, અજમેર, દોલતાબાદ)

પ્રશ્ન - 7 માંગ્યા મુજબ પ્રવૃત્તિ કરો.

1. તમારા જિલ્લામાં આવેલ પ્રવાસન સ્થળોની માહિતી એકત્ર કરી હસ્તલિખિત અંક તૈયાર કરો.

2. નીચે આપેલ ખાનામાં દિલ્લી સલ્તનતના પાંચેય વંશના સ્થાપક, પ્રમુખ શાસકો અને અંતિમ શાસકોનાં નામ લખો.

ક્રમ	ગુલામવંશ	ખલજીવંશ	તુગલકવંશ	સૈયદવંશ	લોદીવંશ
સ્થાપક					
પ્રમુખ શાસકો					
અંતિમ શાસક					

3. સલ્તનતકાળમાં લોકઉપયોગી સ્થાપત્યો વિશે જણાવો.

ક્રમ	સ્થાપત્યનું નામ	સમયગાળો	કઈ રીતે લોક ઉપયોગી હતું તેનું ટૂંકમાં વર્ણન

4. નીચેના શબ્દ ચોરસમાં કેટલાક મધ્યકાલીન શાસકો અને કેટલાક મધ્યકાલીન સ્થાપત્યોના નામ છૂપાયેલ છે. તેને શોધીને લખો.

રૂ	બ	અ	લા	ઈ	દ	ર	વા	જો	અ
કુ	હ	લા	વા	કો	જી	હે	કુ	લા	મો
તુ	લો	ઈ	રા	પો	સુ	તુ	ઉ	હ	ઠ
બુ	લ	લ્તુ	ના	તા	બ	દી	સી	રી	ની
દિ	લો	ત્મિ	ગે	મિ	ન	ખિ	હે	હ	મ
ન	દી	શ	ના	ખ	બે	જ	તા	ર	જ્જિ
ઔ	ની	ર	લ	નો	માં	ખાં	છુ	રા	દ
બ	ઝે	જી	જો	ફ	સો	પ	ઓ	ય	ઈ
ક	મિ	ટા	ઈ	દિ	ન	કા	ઝોં	પ	ડા
મુ	હ	મ્મ	દ	બિ	ન	તુ	ગ	લ	ક

શાસકો	સ્થાપત્યો
----------	----------
----------	----------
----------	----------
----------	----------
----------	----------

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS717	વિવિધ રાજ્યો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા લશ્કરી નિયંત્રણ માટે લીધેલા વહીવટી પગલાં અને વ્યૂહરચનાઓનું વિશ્લેષણ કરે છે. દા.ત. ખિલ્જીઓ, તુગલક, મુઘલો વગેરે				
SS718	જુદા-જુદા શાસકોની નીતિઓની સરખામણી કરે છે.				
SS719	મંદિરો, કબરો અને મસ્જિદોનાં ઉદાહરણો દ્વારા વિશિષ્ટ શૈલી અને ટેક્નોલોજીથી બંધાયેલા સ્થાપત્યોનું વર્ણન કરે છે.				

15 લોકશાહીમાં સમાનતા

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

SS722 લોકશાહીમાં સમાનતાનું મહત્ત્વ સમજે છે.

SS723 રાજકીય સમાનતા, આર્થિક સમાનતા અને સામાજિક સમાનતા વચ્ચે તફાવત સમજે છે.

SS724 સમાનતાના અધિકારના સંદર્ભમાં પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં સામાજિક, રાજકીય, આર્થિક મુદ્દાઓનું અર્થઘટન કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :

- → લોકશાહી
- → સમાનતા માટે સંઘર્ષ
- → ભારતનું બંધારણ
- → મતાધિકાર
- → લોકશાહીમાં સમાનતા - અસમાનતા
- → સમાનતાના પ્રકાર - અર્થઘટન
- → આર્થિક, રાજકીય, સામાજિક સમાનતા
- → અન્ય લોકતંત્રમાં સમાનતા

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. **લોકશાહીનું સૌથી નાનું એકમ અને સૌથી મોટું એકમ કયું છે ?** ☐
   (A) ગ્રામપંચાયત - સંસદ (B) ગ્રામ પંચાયત - તાલુકા પંચાયત
   (C) લોકસભા - રાજ્યસભા (D) જિલ્લા પંચાયત - તાલુકા પંચાયત

2. **ભારતમાં સૌ નાગરિકોને કેટલા વર્ષ સુધી મફત, ફરજિયાત અને સાર્વત્રિક શિક્ષણનો અધિકાર છે ?** ☐
   (A) 5 થી 14 (B) 6 થી 14
   (C) 10 થી 20 (D) 6 થી 21

3. **વિશ્વનું સૌથી મોટું લેખિત બંધારણ કયા દેશનું છે ?** ☐
   (A) અમેરિકા (B) ભારત
   (C) ઈંગ્લેન્ડ (D) ફ્રાંસ

4. **હાલ તમે 12 વર્ષની ઉંમરના છો તો તમે મતદાન કેટલા વર્ષ પછી કરી શકશો ?** ☐
   (A) 3 (B) 6
   (C) 2 (D) 5

5. **દરેક સમાજને અને દરેક વ્યક્તિને સમાનતાનો અધિકાર કોના દ્વારા અપાયેલો છે ?** ☐
   (A) સંસદ દ્વારા (B) બંધારણ દ્વારા
   (C) સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા (D) A અને C બંને

6. ભારતમાં કયા પ્રકારની લોકશાહી છે ?

(A) સંસદીય પ્રકારની (B) પ્રમુખગત પ્રકારની

(C) સામ્યવાદી પ્રકારની (D) એકપણ નહીં

7. સૌને સમાન અધિકાર એટલે ..... ?

(A) કાયદા સમક્ષ સમાનતા (B) કાયદાનું સમાન રક્ષણ

(C) A અને B બંને (D) એકપણ નહીં

8. ભારતમાં યોજાતી વિવિધ ચૂંટણીઓમાં કોના માટે વિશેષ મતદાન મથકો ઉભા કરવામાં આવે છે ?

(A) મહિલાઓ (B) પુરુષો

(C) વૃદ્ધો માટે (D) એકપણ નહીં

9. RTE નું પૂરું નામ જણાવો ?

(A) Right To Elementary Education (B) Right To Elder Education

(C) Right To Education (D) Right To Entertainment

10. વિશ્વની સૌથી મોટી લોકશાહી ધરાવતો દેશ કયો છે ?

(A) અમેરિકા (B) ભારત

(C) ફ્રાંસ (D) ઈંગ્લેન્ડ

પ્રશ્ન - 2 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. આપણા દેશમાં મતાધિકાર કોને મળે છે ?

2. ચૂંટણીપંચની કામગીરી શું છે ?

3. બાળમજૂરી શા માટે અટકાવવી જોઈએ ?

---

4. લોકશાહીમાં સરકારની રચના કેવી રીતે થાય છે ?

---

5. લોકશાહી કોને કહેવાય ?

પ્રશ્ન - 3 નીચેના વિધાનો સાચાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

1. ભારત લોકશાહી ધરાવતો દેશ છે. ☐
2. ભારતમાં અમુક જ નાગરિકોને મફત, ફરજિયાત અને સાર્વત્રિક શિક્ષણનો અધિકાર છે. ☐
3. બાળમજૂરીએ શિક્ષણ મેળવવાના અધિકારનો ભંગ ગણાય છે. ☐
4. સમાનતાનો અધિકાર એ બંધારણીય અધિકાર છે. ☐
5. ભારત દેશનું શાસન બંધારણ પ્રમાણે ચાલે છે. ☐

પ્રશ્ન - 4 નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

1. સમાજમાં સમરસતા જળવાઈ રહે તે માટે બંધારણ દ્વારા લોકોને સમાનતાનો / નાગરિકતાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે.
2. વિશ્વમાં સૌથી મોટું બંધારણ અને સૌથી મોટી લોકશાહી ધરાવતો દેશ ભારત / અમેરિકા છે.
3. આપણા દેશમાં તટસ્થ રીતે ચૂંટણીઓ યોજવાની જવાબદારી સંસદ / ચૂંટણી પંચ ઉપર છે.
4. કોઈપણ નાગરિકને મતદાન કરવા માટે મતદારયાદીમાં / રાશનકાર્ડમાં નામ હોવું જરૂરી છે.

પ્રશ્ન - 5 નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો.

1. બંધારણ દ્વારા આપણને કઈ કઈ બાબતોમાં સમાનતાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે ?

2. વ્યક્તિના સર્વાંગી વિકાસ માટે કઈ બાબત જરૂરી છે ?

3. ''બાળમજૂરી ગૂનો છે'' આ વિધાન સમજાવો.

4. ''કાયદા સમક્ષ સમાનતા'' - વિધાન સમજાવો.

પ્રશ્ન - 6 નીચે આપેલ પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

1. બંધારણ.

3. વયસ્ક મતાધિકાર.

પ્રશ્ન - 7 ટૂંકનોંધ લખો.

1. લોકશાહીમાં સમાનતા.

2. મતાધિકારમાં સમાનતા.

પ્રવૃત્તિ :-

પ્રશ્ન - 8 પાઠ્યપુસ્તકમાંથી આ પ્રકરણનું વાંચન કરી નીચેના પ્રશ્નોનાં જવાબ મેળવી નોંધો.

1. ભારતીય બંધારણની વિશેષતાઓ જણાવો.

---

2. તમારી શાળામાં કુમાર તથા કન્યાઓની સામેલગીરી દ્વારા થતી પ્રવૃત્તિઓની નોંધ કરો.

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS722	લોકશાહીમાં સમાનતાનું મહત્ત્વ સમજે છે.				
SS723	રાજકીય સમાનતા, આર્થિક સમાનતા અને સામાજિક સમાનતા વચ્ચે તફાવત સમજે છે.				
SS724	સમાનતાના અધિકારના સંદર્ભમાં પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં સામાજિક, રાજકીય, આર્થિક મુદ્દાઓનું અર્થઘટન કરે છે.				

3. कुत्ते की वफ़ादारी

प्रस्तुत कहानी में अपने स्वामी के प्रति कुत्ते की वफ़दारी को लेखक श्री लल्लुभाई रबारी ने उजागर किया है। कभी-कभी ज्लदबाजी में काम करने से पछताने की नौबत आती है। लेखकने इस बात को कुत्ते और बनजोर की इस कहानी में बताई है।

उत्तर गुजरात की इस सत्य घटना में लखा बनजारा एक व्यापारी था। उसके पास एक कुत्ता था। वह उसके माल की रखवाली करता था। बनजोर को व्यापार में घाटा आने के कारण वह गाँव के सेठ के पास कुत्ते को गिरवी रखकर कुछ रुपये उधार लेकर अपना व्यापार बढ़ाता है।

कुछ दिनों के बाद सेठ के यहाँ चोरी हुई। कुत्ते के कारण उस चोरी का पता चल जाता है। कुत्ते की इस वफादारी को देखकर सेठ उसे अपने मालिक के पास जाने के लिए मुक्त कर देता है।

इधर लाखा भी व्यापार में खूब रुपये कमाकर सेठ की रकम वापस करने के लिए आ ही रहा था। लाखा ने कुत्ते को सामे से आते हुए देखा। लाखा ने सोचा कि कुत्ते ने उसकी जबान काट ली है, उसने बेवफाई की है। बस, इतना सोचते ही लाखा बनजारा गुस्से में आकर कुत्ते पर लकड़ी से प्रहार करता है। जिसके कारण कुत्ते की मौत हो जैता हौ।

जब सच्चाई का पता चलता है तो बनजारा बेहद पछताने लगता है। उसने वफ़ादार कुत्ते की समाधि बनवाई, जो आज भी पाटण जिले के राधनपुर तालाब के किनारे पर मौजूद है।

प्रश्न : 1 (अ) सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) सेठ ने पैसे के बदले कुछ गिरवी रखने को क्यों कहा?

☐ सेठ को लाखा पर विश्वास नहीं था। ☐ सेठ लाखा को पैसे नहीं देना चाहते थे।

☐ सेठ परीक्षा ले रहे थे। ☐ सेठ मज़ाक कर रहे थे।

(2) बनजारे ने कुत्ता गिरवी रखा, क्योंकि....

☐ उसे कुत्ता पसंद नहीं था। ☐ कुत्ता वफादार नहीं था।

☐ और कोई चीज नही थी। ☐ कुत्ता बदसूरत था।

(3) सेठ ने कुत्ते को मुक्त क्यों कर दिया?

☐ कुत्ता सबको काटने लगा था। ☐ कुत्ता भौंक-भौंक कर परेशान कर रहा था।

☐ कुत्ता गंदगी फैलाता था। ☐ कुत्ते ने सूद समेत रुपये लौटा दिए थे।

(4) बनजोर ने कुत्ते को क्यों मार दिया?

☐ कुत्ते ने उसका नुकसान किया था। ☐ गलतफ़हमी हुई थी।

☐ कुत्ते ने उसे काट लिया था। ☐ कुत्ता उसे परेशान कर रहा था।

(5) बनजारा फूट फूटकर रोने लगा, क्योंकि...

☐ उसके पास फूटी कौड़ी नहीं थी। ☐ अपनी गलती पर पछतावा हो रहा था।

☐ सेठ ने बहुत मारा था। ☐ कुत्ते ने जबान काट ली थी।

प्रश्न : 1 (ब) निम्नलिखित वाक्य कौन, किसे कहता है। लिखिए।

(1) ''मैंने व्यापर में सब कुछ खो दिया है।''

_____

_____

(2) ''तुम्हारे पास यह कुत्ता है।''

_____

_____

(3) ''तुम मुक्त हो।''

_____

_____

(4) ''कुत्ते ने मेरी बजान काट ली।''

_____

_____

प्रश्न : 1 (क) घटनाओं के सही क्रम कोष्टक में लिखिए।

☐ बनजारा व्यापार में मार खा गया।

☐ उसके पास एक वफाददार कुत्ता था।

☐ सेठ ने कुत्ते को मुक्त करके उसके मालिक के पास वापस भेज दिया।

☐ एक बनजारा था।

☐ चोरी का माल वापस लाने में सेठ के कुत्ते ने मदद की।

☐ बनजारे ने कुत्ते को सेठ के पास गिरवी रख दिया।

☐ बनजारे ने सोचा कि कुत्ते मे मेरी जबान काट ली।

☐ कुत्ते की समाधि आज भी राधनपुर के तालाब के किनारे है।

प्रश्न : 2 निम्नलिखित परिच्छेद पढ़कर नीचे दिए गए प्रश्नों के सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

मनुष्य की विशेषता उसके चरित्र में है। चरित्र के कारण ही एक मनुष्य दूसरे से अधिक आदरणीय समझा जाता है। विद्या का मान सज्जन तभी करते हैं, जब विद्यावान विनय एवं चरित्र से युक्त है। विद्या, बल तथा पद होते हुए भी रावण अपने राक्षसी कर्म के कारण निंदनीय था। रावण विद्यावान होने पर भी वंदनीय नहीं बन पाया। मनुष्य का मूल मूल्य उसके चरित्र में है। विनय, उदारता लालच में न पड़ना, धैर्य, सत्य भाषण, वचन का प्रतिपालन करना और कर्तव्य परायण ये सब गुण चरित्र में आते हैं।

(1) मनुष्य की विशेषता उसके...

☐ चरित्र में है। ☐ पद में है। ☐ बल में है। ☐ विद्या में है।

(2) चरित्र में कौन-कौन से गुण आते हैं?

☐ विनय और उदारता ☐ सत्य और धैर्य

☐ कर्तव्यपरायण ☐ निर्देशित सभी

(3) रावण निंदनीय था, क्योंकि...

☐ वह क्रोधी था। ☐ वह अज्ञानी था।

☐ वह विद्यावान था। ☐ वह बुरे कर्म करता था।

(4) शब्दसमूह की गलत जोड़ है-

☐ आदर करने योग्य - आदरणीय ☐ निंदा करने योग्य - निंदनीय

☐ वंदन करने योग्य - वंदनीय ☐ अनादर करने योग्य - पूजनीय

(5) पर्यायवाची शब्द की गलत जोड़ है -

☐ बल - ताकात ☐ सत्य - वास्तविक

☐ वचन - विनय ☐ कर्तव्य - फ़र्ज

(6) विलोम शब्द की सही जोड़ है-

☐ सज्जन × सज्जनी ☐ अधिक × कम

☐ विद्या × ज्ञान ☐ मूल्य × कीमत

(7) 'विनय' शब्द का सही अर्थ नहीं है-

☐ नम्रता ☐ शिष्टता ☐ सभ्यता ☐ सदाचारी

(8) 'लालच' शब्द का गलत पर्यायवाची शब्द है -

☐ लोभ ☐ लावण्य ☐ तृष्णा ☐ लोलुपता

(9) 'गुण' शब्द का विपरितार्थक शब्द है -

☐ निर्गुण ☐ सदगुण ☐ महागुण ☐ अवगुण

प्रश्न : 3 निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर कहानी लिखिए।

एक औरत का अपने बच्चे और नेवले के साथ रहना – स्त्री का बच्चे को पालने में रखकर पानी भरने जाना – साँप का घर में आना – पालने की ओर आगे बढ़ना – नेवले द्वारा साँप को मारना – औरत का वापस आना – नेवले के मुँह पर खून देखना – नेवले को मटके से मारना – सच्चाई का पता लगना – स्त्री का फूट-फूट कर रोना – सीख।

प्रश्न : 4 (अ) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) रात के समय कुत्ता पड़ाव की रखवाली कैसे करता था?

(2) लाखा सेठ के पास क्यों गिड़गिड़ाने लगा?

(3) सेठ ने बनजारे के साथ कौन-सी शर्त रखी?

(4) सेठ ने कुत्ते को क्यों मुक्त कर दिया?

(5) बनजारा क्यों पछताया?

(6) बनजारे समाधि क्यों बनाई?

प्रश्न : 4 (ब) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) सच्ची श्रद्धांजलि देने के लिए समाधि के अलावा और क्या-क्या कर सकते हैं?

(2) आप इस कहानी को और कौन-कौन से शीर्षक देना चाहेंगे ?

(3) कुत्ते को वफादार प्राणी क्यों कहा गया है ?

(4) बिना सोचे समझे काम करने से क्या हानि होती है?

(5) बिना गलती के डाँट पड़े तो आपको कैसा लगेगा?

(6) इस कहानी से हमें क्या शिक्षा मिलती है?

प्रश्न : 5 (अ) शब्दों को उचित क्रम में रखकर वाक्य फिर से लिखिए।

(1) व्यापार में इधर लाखा ने खूब कमाया रूपया भी।

(2) एक साल में आप की सूद मैं रकम समेत ही दूँगा चुका पूरी।

(3) तुम ही इसे ज़मानत के दे दो रूप में।

(4) खुशी सेठ की पार था नहीं का कोई।

(5) स्वयं खुश मैंने होकर किया है मुक्त इसे।

(6) सेठ खींचने की कुत्ता धोती लगा पकड़कर आगे।

प्रश्न : 5 (ब) नीचे दिए गए शब्दों का प्रयोग इकाई के जिस वाक्य में हुआ हो, वह वाक्य लिखिए।

(1) सुंदर –

(2) विश्वास –

(3) सूद –

(4) पीछा –

(5) मुग्ध –

(6) मुक्त –

प्रश्न : 6 (अ) गलत पर्यायवाची शब्द के ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) पुराना

☐ विगत ☐ प्राचीन ☐ पुरातन ☐ पातक

(2) संसार

☐ विश्व ☐ सृष्टि ☐ तरंग ☐ लोक

(3) वफ़ादार

☐ प्रामणिक ☐ सदाचारी ☐ ईमानदार ☐ विश्वासु

(4) तालाब

☐ जलाशय ☐ सरोवर ☐ पंकज ☐ पुष्कर

(5) चोर

☐ मरकट ☐ तस्कर ☐ दस्यु ☐ रजनीचर

(6) मालिक

☐ पति ☐ सेठ ☐ घरवाला ☐ स्वामी

प्रश्न : 6 (ब) कोष्टक में दिए गए समान अर्थवाले मुहावरों का वर्गीकरण कीजिए।

(छू-मंतर होना, कानी कौड़ी न होना, जार-जार होना, दंग रह जाना, रफूचक्कर होना, हिचकी बंधना, रसातल पहुँचना, आँख फटना, आठ-आठ आँसू रोना, कफ़न की कौड़ी न होना, दाँतों तले उँगली दबाना, दूम दबाकर भागना, काफूर होना, कलेजा थक से हो जाना, मुँह देखते रह जाना, डाढ़ मरकर होना)

नौ-दो ग्यारह होना	
हक्का-बक्का रह जाना	
फूटी कौड़ी न होना	
फूट-फूट कर रोना	

प्रश्न : 6 (क) मुहावरों का अर्थ देकर वाक्यप्रयोग कीजिए।

(1) कोई चारा न होना – _____

_____

_____

(2) हृदय हिला देना – _____

_____

_____

(3) मार खा जाना – _____

_____

_____

(4) आव देखा न ताव – _____

_____

_____

(5) जबान काट लेना – _____

_____

_____

(6) डाका डालना – _____

_____

_____

प्रश्न : 7 (अ) उदाहरण के अनुसार रेखांकित शब्द का लिंग परिवर्तन करके वाक्य फिर से लिखिए।

जैसे : बेटा गा रहा है।

बेटी गा रही है।

(1) लड़का बगीचे में खेल रहा है।

_____

(2) कुत्ता भौंक रहा है।

_____

(3) धोबी कपडे धो रहा है।

_____

(4) घोडी दौड़ रही है।

_____

(5) चाची बाज़ार जा रही है।

_____

(6) बनजारा नाच रहा है।

_____

प्रश्न : 7 (ब) कोष्टक से लिंग आधारित शब्दों की जोड़ मिलाइए और उदाहरण के अनुसार उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए।

(चूहा, गधा, बाघ, चौधरी, मोर, राजा, स्वामी, बाघिन, मोरनी, गधी, रानी, स्वामिनी, चौधराइन, चुहिया)

उदाहरण : चूहा - चूहिया

वाक्यप्रयोग : चूहा दूम दबाकर भागा।

चुहिया दूम दबाकर भागी।

(1) _____

- _____
- _____

(2) _____

- _____
- _____

(3) _____

- _____
- _____

(4) _____

- _____
- _____

(5) _____

- _____
- _____

(6) _____

- _____
- _____

प्रश्न : 8 (अ) निम्नांकित वाक्यों में से व्यक्तिवाचक संज्ञा को पहचानकर रेखांकित कीजिए और उसका जातिवाचक संज्ञायुक्त वाक्य बनाइए।

उदाहरण : भरत गाँव जा रहा है।

लडका गाँव जा रहा है।

(1) नर्मदा सबको पानी देती है।

_____

(2) हिमालय बहुत ऊँचा है।

_____

(3) दमयंती गा रही है।

_____

(4) गुलाब सुंदर है।

_____

(5) बरगद हरा-भरा है।

_____

प्रश्न : 8 (ब) उदाहरण के अनुसार जातिवाचक संज्ञा शब्दों के आधार पर दो-दो व्यक्तिवाचक संज्ञा शब्द लिखिए।

उदाहरण :

(1) शहर

(2) पहाड़

(3) लड़की

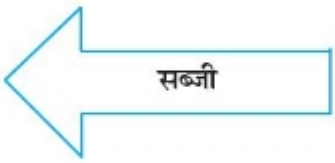
(4) देश

(5) फल

(6) मिठाई

प्रश्न : 8 (क) उदाहरण के अनुसार व्यक्तिवाचक संज्ञा शब्दों के आधार पर जातिवाचक संज्ञा शब्द लिखिए।

उदाहरण :

बैंगन
आलू

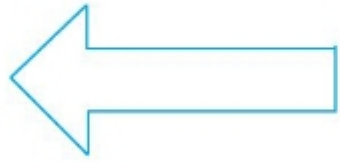
(1) गेहूँ
चावल

(2) पायल
कंगन

(3) राम
कृष्ण

(4) उत्तर
दक्षिण

(5) आँख
कान

(6) थाली
चम्मच

प्रश्न : 8 (ड) रेखांकित संज्ञा के प्रकार लिखिए।

(1) बंदर उछल रहा है। _____

(2) ताजमहल बहुत सुंदर है। _____

(3) मनुष्य महान बन सकता है। _____

(4) छात्र पढ़ रहे है। _____

(5) रामू बाज़ार जा रहा है। _____

प्रश्न : 9 (अ) सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) शब्दकोश का सही क्रम है –

☐ कनक, ज्ञान, कंचन, क्षमा

☐ कंचन, कनक, क्षमा, ज्ञान

☐ कनक, कंचन, क्षमा, ज्ञान

☐ कंचन, क्षमा, कनक, ज्ञान

(2) शब्दकोश का सही क्रम है –

☐ झपक, झंडा, जंगल, क्षण

☐ क्षण, जंगल, झपक, झंडा

☐ क्षण, जंगल, झंडा, झपक

☐ क्षण, झंडा, झपक, जंगल

(3) शब्दकोश के क्रम में तीसरे स्थान पर होगा–

☐ जंगल ☐ लुटेरा ☐ पड़ाव ☐ मिसरी

(4) शब्दकोश के क्रम में दूसरे स्थान पर होगा–

☐ वफ़ादार ☐ बेवफ़ा ☐ जबान ☐ नाराज

प्रश्न : 9 (ब) नीचे दिए शब्दों के बाद तुरंत आनेवाले शब्द और उसका अर्थ शब्दकोश में से ढूँढ़कर कोष्टक में लिखिए।

शब्द	तुरंत बाद में आनेवाला शब्द	शब्द का अर्थ
क्षमा		
ज्ञानी		
आँगन		
त्राहिमाम		
श्रमिक		

प्रश्न : 10 अपनी राय लिखिए।

(1) पशु-पक्षियों को पिंजर में बंद करना चाहिए या नहीं? क्यों?

(2) किसी भी जानवर को मारना, सताना, जख्मी कर देना, उचित है या अनुचित ? तर्कसंगत अपनी राय दीजिए।

प्रश्न : 11 प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) आपने कभी किसी पशु की रक्षा के लिए प्रार्थना की है ? यदि 'हाँ' तो उस घटना को लिखिए।

(2) पशु-पक्षियों की असाधारण दोस्ती की सच्ची घटनाओं को पढ़कर अपने मन में आनेवाले विचारों को लिखिए।

(3) क्या ऐसी कोई घटना आपके साथ हुई है, जिससे आपके मन में प्रायश्चित का भाव जगा हो? अगर 'हाँ' तो उसके बारे में लिखिए।

इतना कीजिए....

- किसी पालतू जानवर के मालिक से मिलिए और पता कीजिए कि वे अपने पशु का ध्यान कैसे रखते हैं?
- कुत्ते की वफ़ादारी संबंधी खबरों/घटनाओं/कहानियों का संकलन कीजिए।
- कुत्ते को बाँधकर रखना उचित है या अनुचित – इस विषय पर अपने मित्रों के साथ चर्चा कीजिए।
- इतिहास के प्रसिद्ध प्राणीयों की कहानी ढूँढ़कर प्रार्थना सभा में कहिए।
- यह भी सोचिए.... आपने कभी चाय की दुकान के पास कुत्तों को टकटकी लगाते देखा है? आपके विचार में ऐसा क्यों करते हैं?

शिक्षक के लिए...

मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✗	?	✓
अर्थग्रहण	H702.01	कहानियाँ सुनकर और पढ़कर समझते हैं।	1 (अ)			
			1 (ब)			
			1 (क)			
अर्थग्रहण	H708	परिच्छेद को पढ़कर समझते हैं।	2			
अभिव्यक्ति	H710	ढाँचे पर से कहानी का लेखन करते हैं।	3			
अभिव्यक्ति	H712	'क्या', 'कौन', कब वाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं।	4 (अ) 4 (ब)			
सर्जनात्मकता	H718	शब्दों को उचित क्रम में रखकर अर्थपूर्ण वाक्य बनाते हैं।	5 (अ)			
			5 (ब)			
व्यावहारिक उपयोजन	H721.01	समानार्थी शब्दों का वाक्य में प्रयोग करते हैं।	6 (अ)			
व्यावहारिक उपयोजन	H721.03	मुहावरें का अर्थ देकर वाक्य में प्रयोग करते हैं।	6 (ब)			
			6 (क)			
व्यावहारिक उपयोजन	H722	शब्द के लिंग पर परिवर्तन को जानकर उसका व्यवहार में प्रयोग करते हैं।	7 (अ)			
			7 (ब)			
व्यावहारिक उपयोजन	H724.01	संज्ञा के प्रकार को समझते है।	8 (अ)			
			8 (ब)			
			8 (क)			
			8 (ड)			
व्यावहारिक उपयोजन	H727	शब्दकोश का उपयोग करते है।	9 (अ)			
			9 (ब)			
तार्किक चिंतन	H735	किसी विषय या घटना पर अपनी राय देत हैं।	10			
तार्किक चिंतन	H738	छात्रों में श्राव्य या वाच्य सामग्री में से अंतर्निहित मूल्य विकसित होते हैं।	11			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

4. कथनी और करनी

मानव जीवन प्रभु की अनमोल देन है। सभी प्राणियों में मनुष्य को प्रभु ने विशिष्ट शक्तियाँ प्रदान की हैं, इसलिए वह संसार में बहुत ही अच्छे ढंग से जीवन यापन करता है। मगर सभी लोग हर समय सही काम नहीं करते हैं। कई बार मनुष्य कहता कुछ है और करता कुछ और है। कई मनुष्यों की कथनी और करनी में काफ़ी अंतर देखने को मिलता है, इस बात को प्रस्तुत निबंध में उजागर किया है।

फूल तोड़ने की मना करनवाले सज्जन खुद फूल तोड़ते हुए दिखाई देते हैं। दूसरों को धूम्रपान न करने की सीख देनेवाले प्राय: स्वयं धूम्रपान करते हैं। रास्ते में स्कूटर पार्क न करने की सीख देनेवाले महाशय का लड़का खुद रास्ते में स्कूटर पार्क करता है। दूसरों को कततार में खड़ा रहने की सीख देनेवाले स्वयं कतार में नहीं खड़े रहते! अपने बच्चों को सच बोलने का उपदेश देनेवाले स्वयं झूठ बोलते हैं। इस प्रकार इस इकाई में कथनी और करनी का अंतर बतातानेवाले कुछ उदाहरण दिए गए हैं।

प्रश्न : 1 (अ) निम्नलिखित प्रश्नों के सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) मनुष्य को अभिमान है...

☐ अपने गुणों पर ☐ अपने परिवार पर ☐ अपने धन पर ☐ अपने कर्मों पर

(2) मुहल्ले के लोग सुबह-शाम पार्क में...

☐ खेलने लगे। ☐ गाना गाने लगे। ☐ टहलने लगे। ☐ नाचने लगे।

(3) मनुष्य स्वयं को समझता है...

☐ शक्तिशाली ☐ चतुर ☐ वफ़ादार ☐ गुणों की खान

(4) सज्जन फूल क्यों तोड़ते हैं?

☐ गजरा बनाने के लिए। ☐ माला बनाने के लिए।

☐ पूजा के लिए ☐ फूलदानी में सजाने के लिए।

(5) 'पोते' शब्द का अर्थ है...

☐ बेटी का पुत्र। ☐ भाई का पुत्र। ☐ पुत्र का पुत्र। ☐ बहन का पुत्र।

(6) असमान आचरण करनेवाला...

☐ हँसी के पात्र बनते हैं। ☐ आदर के पात्र बनते हैं।

☐ अनादर के पात्र बनते हैं। ☐ अनुकरण के पात्र बनते हैं।

(7) कथनी और करनी में सदैव...

☐ असमानता रखनी चाहिए। ☐ समानता रखनी चाहिए।

☐ योग्यता रखनी चाहिए। ☐ उचित अन्तर रखना चाहिए।

प्रश्न : 1 (ब) वाक्य कौन, किसे कहता है ? लिखिए।

(1) "पूजा के लिए फूल तोड़ रहा हूँ।"

_____

(2) "भाई साहब! बस में सिगरेट पीना मना है।"

_____

(3) "तुम्हारे पिताजी से कहो कि मैं मकान का किराया लेने आया हूँ।"

_____

प्रश्न : 2 (अ) परिच्छेद को ध्यान से पढ़कर प्रश्नं के सही विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

समय अनंत है, उसे रोका या बाँधा नहीं जा सकता, उसे लौटाया नहीं जा सकता। जो मनुष्य समय का सदुपयोग करता है वह सफल हो सकता है। कबीर ने भी समय के सदुपयोग पर बल दिया है। समय के सदुपयोग का सीधा-सादा अर्थ यही है कि जब जो कार्य करना उचित हो तब हम अन्य सभी बातें और कार्य भूलकर केवल वही कार्य करें। इसके विपरीत करना समय का दुरुपयोग कहलाता है। महापुरूषों ने समय को सच्चा शिक्षक और सच्चा गुरु माना है। समय के पाबन्द व्यक्ति को कठिन कार्य के आने पर भी टालमटोल करने की आवश्यकता नहीं पड़ती। वह सुख, संतोष और आत्मतुष्टि प्राप्त कर लेता है। अपने लक्ष्य तक पहुँच जाता है। जैसे कमान से निकला तीर वापस नहीं आता। जो लोग समय का महत्त्व और मूल्य नहीं समझते वे आलसी और निकम्मे बनकर पडे रहते हैं।

अभी तक यदि आपने समय बर्बाद किया हो तो अभी भी कुछ बिगड़ा नहीं है। 'देर आये दुरुस्त आये' की कहावत को ध्यान में रखते हुए समय का सदुपयोग इसी क्षण से आरंभ कर देना चाहिए।

(1) समय के सदुपयोग का सीधा-सादा अर्थ है...

☐ समय बर्बाद करना। ☐ काम में आलस करना।

☐ उचित समय पर उचित कार्य करना। ☐ समय मिले तब काम करना।

(2) टालमटोल करने की आवश्यकता किसे नहीं पड़ती ?

☐ धनवान व्यक्ति को। ☐ ज्ञानी जन को।

☐ समय के पाबन्द व्यक्ति को। ☐ राजनैतिक व्यक्ति को।

(3) महापुरुषों ने समय को क्या माना है ?

☐ सच्चा धन ☐ सच्चा मित्र

☐ सच्चा गुरु ☐ सच्चा शिष्य

(4) इस परिच्छेद में 'आत्मसंतोष' के लिए किस शब्द का प्रयोग किया गया है ?

☐ स्वतुष्टि ☐ आत्मसंतुष्टि ☐ आत्मतुष्टि ☐ स्वयंसंतोष

(5) शब्दार्थ की गलत जोड़ पहचानिए।

☐ लक्ष्य - उद्देश्य ☐ बर्बाद - निर्माण

☐ मूल्य - कीमत ☐ दुरुस्त - ठीक करना

(6) 'देर आये दुरुस्त आये' - कहावत का अर्थ क्या होता हे ?

☐ पहुँचने में उम्मीद से ज्यादा वक्त लगाया पर सकुशल आये।

☐ देर से आये क्योंकि दूर से आये हैं।

☐ देर से आने हानि होती है।

☐ देर से अब कभी नहीं आना।

प्रश्न : 2 (ब) परिच्छेद के आधार पर प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

(1) समय के अलावा क्या-क्या वापस नहीं आ सकता है ?

_____

_____

_____

_____

(2) बुद्धिमान व्यक्ति क्या करता है ?

_____

_____

_____

_____

(3) समय की व्यावहारिक मान्यता क्या है?

(4) गद्यांश को उचित शीर्षक दीजिए।

(5) समानार्थी शब्द लिखिए।

(1) टालमटोल : _____ (2) निकम्मा : _____

(3) शिक्षक : _____ (4) लक्ष्य : _____

(6) विरोधी शब्द लिखिए।

(1) सदुपयोग × _____ (2) संतोष × _____

(3) आरंभ × _____ (4) गुरु × _____

प्रश्न : 3 निम्नलिखित परिच्छेद को फिर से लिखिए।

आप शुद्ध हृदय से इस बात पर विचार करें। माता, मातृभूमि का आप पर भी ऋण है। एक जननी आपको जीवन देती है, एक की गोद में खेल-कूद और खा-पीकर आप पुष्ट होते हैं और एक आपके भावों को प्रकट करने की शक्ति देकर आपके सांसरिक जीवन को सुखमय बनाती है। जिसका आप पर इतना उपकार है, उसके लिए कुछ करना आपका परम कर्तव्य है।

प्रश्न : 4 (अ) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) बरसात के मौसम में पौधे लगाने से क्या फायदा होता है?

(2) ईश्वर ने मनुष्य को किन गुणों से सँवारा है?

(3) बाग में टहलने से क्या लाभ होता है?

(4) मकान मालिक क्यों हँसने लगा?

प्रश्न : 4 (ब) प्रश्नों के उत्तर लिखिए।

(1) फूल सब को अच्छे क्यों लगते हैं ?

(2) 'धूम्रपान वर्जित है।' यह वाक्य कहाँ-कहाँ पर लिखा होता है ?

(3) आप किन-किन जगहों पर कतार में खड़े रहते हैं ?

(4) हम हँसी के पात्र कब बनते हैं ?

(5) गलत ढंग से काम करने से क्या होता है ?

(6) सम्मान पाने के लिए आप क्या-क्या करेंगे ?

_____

_____

_____

_____

प्रश्न : 5 (अ) नीचे दिए गए विरामचिह्नों का प्रयोग इकाई के जिस वाक्य में हुआ हो, ऐसे दो-दो वाक्य ढूँढ़कर लिखिए।

(1) पूर्णविराम :

- _____
- _____

(2) अर्द्धविराम :

- _____
- _____

(3) योजक चिह्न :

- _____
- _____

(4) अवतरण चिह्न :

- _____
- _____

(5) प्रश्नसूचक चिह्न :

- _____
- _____

प्रश्न : 5 (ब) नीचे दिए गए वाक्य में सही स्थान पर उचित विरामचिह्न लगाकर वाक्य फिर से लिखिए।

(1) युधिष्ठिर भीम अर्जुन नकुल और सहदेव पांच पाण्डव थे।

(2) वेदान्त कलकत्ता चला गया है

(3) कौन कहता है कि भारत विज्ञान में पीछे है

(4) राधा कृष्ण नाच रहे है

(4) चाणक्य ने कहा मैं तुम्हारी रक्षा करूँगा।

प्रश्न : 6 शब्दों को उचित क्रम में रखकर अर्थपूर्ण वाक्य लिखिए।

(1) सच्चाई जब पता चला है तो पछताने लगता का वह है।

(2) मना है तोड़ना फूल।

(3) स्नेह की परिवार वाले वर्षा से हैं गुदगुदाते मन को।

(4) राम वन लछिमन गए सीता और गए में।

प्रश्न : 7 (अ) पुस्तकालय का उपयोग करके कहावतों के अर्थ लिखिए।

(1) चोर-चोर मौसेरे भाई।

(2) एक पंथ दो काज।

(3) जान बची लाखो पाए।

(4) दीवार के भी कान होते हैं।

(5) जिसका खाए उसका गाए।

(6) छोटा मुँह बड़ी बात।

प्रश्न : 7 (ब) कहावतों के अर्थ के उचित विकल्प चुनकर ☐ में ✓ का निशान कीजिए।

(1) गुरु गुड़ चेला चीनी।

☐ गुरु की योग्यता चेले से बढ़ जाना। ☐ चेले की योग्यता गुरु से बढ़ जाना।

☐ गुरु चेले एक परिवार के होना। ☐ गुरु चेले अच्छे स्वभाव के होना।

(2) जान है तो जहान है।

- ☐ देशरक्षा प्रथम कर्तव्य है।
- ☐ जान जहान के बराबर है।
- ☐ मृतभूमि की रक्षा प्रथम कर्तव्य है।
- ☐ जान बचाना प्रथम कर्तव्य है।

(3) चिराग तले अँधेरा।

- ☐ दीपक के नीचे अँधेरा।
- ☐ गुणी के घर अवगुणी।
- ☐ गुणी के घर सदगुणी।
- ☐ गुणी के घर परमगुणी।

(4) जैसी करनी, वैसी भरनी।

- ☐ परिश्रम का फल पाना।
- ☐ कर्म का फल पाना।
- ☐ सरल काम करना।
- ☐ उपरोक्त में से एक भी नहीं।

(5) नेकी और पूछ-पूछ।

- ☐ सदा प्रश्न करते रहना।
- ☐ नेक प्रश्न पूछना।
- ☐ पूछते-पूछते नेक हो जाना।
- ☐ भलाई करने के लिए किसी से क्या पूछना।

प्रश्न : 8 (अ) संज्ञाओं को जातिवाचक, भाववाचक और समूहवाचक में वर्गीकरण कीजिए।

(फल, बुढ़ापा, हरियाली, सच्चाई, घृणा, बीमारी, गुच्छा, गिरोह, झुण्ड, वर्ग, परिवार, पंछी, सागर, आभूषण, पुस्तक)

जातिवाचक संज्ञा	
भाववाचक संज्ञा	
समूहवाचक संज्ञा	

प्रश्न : 8 (ब) रेखांकित संज्ञा के प्रकार लिखिए।

(1) भगवान बुद्ध अहिंसा के पुजारी थे।

_____

(2) चारों का <u>गिरोह</u> पकड़ा गया।

(3) <u>सागर</u> बहु गहरा है।

(4) <u>गंगा</u> पवित्र नदी है।

(5) बाज़ार में बहुत <u>भीड़</u> है।

(6) आप <u>लड़ाई</u> मत कीजिए।

प्रश्न : 9 अपनी राय लिखिए।

(1) आपके पिताजी झूठा बहाना बनाने को कहें, तो आप क्या करेंगे? क्यों?

(2) दुकानदार की जगह आप होते तो अपने बेटे को स्कूटर पार्क करने देते? क्यों?

प्रश्न : 10 निम्नलिखित विषयों पर अपने विचार लिखिए।

(1) मोबाइल से लाभ या हानि :

(2) आपको कक्षा में पढ़ना अच्छा लगता है, या ऑनलाइन ?

(3) प्रकृति का संतुलन बनाए रखने के लिए क्या करना चाहिए?

(4) तकनीकी के ज़्यादा प्रयोग से लाभ या हानि ?

इतना कीजिए....

- आपके परिवार के सभ्यों से जानें कि किन नेताओं ने चुनाव के समय क्या वादे किये थे और कितने चुनाव के बाद निभाए?

इतना कीजिए....

- भिन्न-भिन्न स्थानों में लिखी सूचनाओं का अनुवाद हिन्दी में कीजिए।

शिक्षक के लिए...

मूल्यांकन

अध्ययन क्षेत्र	अध्ययन निष्पत्ति क्रमांक	अध्ययन निष्पत्ति	प्रश्न क्रम	प्राप्त सिद्धि		
				✗	?	✓
अर्थग्रहण	H 701.03	सरल बातचीत और संवाद सुनकर और पढ़कर समझते हैं।	1 (अ)			
			1 (ब)			
अर्थग्रहण	H 708	परिच्छेद को पढ़कर समझते हैं।	2 (अ)			
			2 (ब)			
अभिव्यक्ति	H 709.02	परिच्छेद का शुद्ध रूप से लेखन करते हैं।	3			
अभिव्यक्ति	H 712	'क्या', 'कौन', कब वाले प्रश्नों के उत्तर लिखित रूप से देते हैं।	4 (अ)			
			4 (ब)			
अभिव्यक्ति	H 716	योग्य स्थान पर विराम चिह्न का प्रयोग करते हैं।	5 (अ)			
			5 (ब)			
सर्जनात्मकता	H 718	शब्दों को उचित क्रम में रखकर अर्थपूर्ण वाक्य बनाते हैं।	6			
व्यावहारिक उपयोजन	H 721.04	कहावतों का अर्थ देते है।	7 (अ)			
			7 (ब)			
व्यावहारिक उपयोजन	H 724.01	संज्ञा के प्रकार को समझते है।	8 (अ)			
			8 (ब)			
तार्किक चिंतन	H 735	किसी विषय या घटना पर अपनी राय देत हैं।	9			
तार्किक चिंतन	H 739	छात्रों में रचनात्मक विचार, तार्किक चिंतन जैसे कौशल्य विकसित होते है।	10			

अभिभावक के हस्ताक्षर :

दिनांक :

शिक्षक के हस्ताक्षर :

3 ઉષ્મા

- **આપણે આટલું જાણીએ છીએ...**
  - સ્પર્શ દ્વારા ગરમ અને ઠંડાનો અનુભવ કર્યો છે.
  - ઋતુ અનુસાર પોશાકની પસંદગી જાણીએ છીએ.
- **અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ :**

SC702 પદાર્થ અને સજીવોને તેમના ગુણધર્મો, રચના અને કાર્યને આધારે જુદા પાડે છે.

SC705 પ્રક્રિયા અને ઘટનાને કારણો સાથે જોડે છે.

SC706 પ્રક્રિયા અને ઘટનાને સમજાવે છે.

SC708 માપન અને ગણન કરે છે.

1. નીચે આપેલા પ્રશ્નો માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) બે પદાર્થો એકબીજાના સંપર્કમાં ન હોય ત્યારે તેમાં ઉષ્મા પ્રસરણ કઈ રીતે થાય છે ?

☐ ઉષ્માવહન ☐ ઉષ્માનયન

☐ ઉષ્મા વિકિરણ ☐ એક પણ નહિ

(2) પારો પ્રવાહીરૂપ પદાર્થ છે. તે ઉષ્મા પ્રસરણની કઈ રીતે ગરમ થાય છે ?

☐ ઉષ્માવહન ☐ ઉષ્માનયન

☐ ઉષ્મા વિકિરણ ☐ એક પણ નહિ

(3) પ્રવાહી પદાર્થને ઠંડો પાડતા તેના કદમાં શો ફેરફાર થાય છે ?

☐ કદ વધે ☐ કદ ઘટે

☐ અચળ રહે ☐ એક પણ નહિ

(4) ઉષ્મા આપવાથી પદાર્થના તાપમાનમાં શો ફેરફાર થાય છે ?

☐ વધે છે ☐ સમાન રહે છે.

☐ ઘટે છે ☐ પહેલાં વધે પછી ઘટે

(5) તંદુરસ્ત માનવશરીરના સમાન્ય તાપમાન માટે નીચેનામાંથી કયો વિકલ્પ સાચો છે ?

☐ (A) 37° C ☐ (B) 37° F

☐ (C) 98.6° C ☐ (D) (A) અને (C) બંને

(6) કયો એકમ તાપમાન માપન માટેનો નથી ?

☐ કેલ્વિન ☐ કેલરી

☐ ડિગ્રી ફેરનહીટ ☐ ડિગ્રી સેલ્સિયસ

(7) તપેલીમાં દૂધ ભરીને ગરમ કરવાની પદ્ધતિ (રીત)માં ઉષ્મા પ્રસરણની કઈ રીત જોવા મળે છે ?

☐ (A) ઉષ્માવહન ☐ (B) ઉષ્માનયન

☐ (C) ઉષ્મા વિકિરણ ☐ (D) (A) અને (B) બંને

(8) ચિત્રમાં દર્શાવેલ સાધનથી ડૉક્ટર શેનું માપન કરી શકે ?

☐ હૃદયના ધબકારા ☐ વજન

☐ શરીરનું તાપમાન ☐ શરીરની લંબાઈ

(9) ઉષ્મા એ ..... નો એક પ્રકાર છે.

☐ સમય ☐ દળ ☐ અંતર ☐ ઊર્જા

(10) વાટકીમાં રહેલો આઇસક્રીમ જ્યારે ઓગળે છે ત્યારે તેના અણુઓ...

☐ ઉષ્મા ગુમાવી ગતિ વધારે છે.

☐ ઉષ્મા મેળવી ગતિ વધારે છે.

☐ ઉષ્મા ગુમાવી ગતિ ઘટાડે છે.

☐ ઉષ્મા મેળવી ગતિ ઘટાડે છે.

2. નીચેનામાંથી યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો :

(11) ઉષ્માનું વહન ..... માં ઝડપથી થશે. (લાકડું, લોખંડ, હવા)

(12) ઉષ્માનો એકમ ..... છે. (બાર, કેલરી, લિટર)

(13) તંદુરસ્ત મનુષ્યના શરીરનું તાપમાન ..... હોય છે. (98.6° F, 98.6° C, 98.8° C)

(14) ઉષ્માનો માધ્યમ પદાર્થ ..... નથી. (લોખંડ, રબર, ચામડું)

(15) નીચેનામાંથી ઉષ્માના સુવાહક પદાર્થ અને મંદવાહક પદાર્થને અલગ કરો :

(રબર, ચામડું, લોખંડ, એલ્યુમિનિયમ, તાંબું, જસત, લાકડું, કાગળ, પ્લાસ્ટિક, પૂઠું)

ઉષ્માના સુવાહકો		ઉષ્માના મંદવાહકો	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
5.		5.	
6.		6.	

3. વૈજ્ઞાનિક કારણો આપો :

(16) કૂકરનો હાથો એબોનાઈટનો રાખવામાં આવે છે.

.....

.....

.....

.....

(17) ઉષ્માના સુવાહકો અને ઉષ્માના મંદવાહકો વચ્ચેનો તફાવત ઉદાહરણ આપી સ્પષ્ટ કરો.

.....

.....

.....

.....

.....

(18) ડૉક્ટરના થરમૉમીટરથી ઉકળતા દૂધનું તાપમાન માપી શકાય ? કેમ ?

.....

.....

.....

(19) શરીરનું તાપમાન માપવા લેબોરેટરી થરમૉમીટર વાપરી શકાય ? શા માટે ?

.....

.....

.....

.....

(20) દરિયાકાંઠે રહેતા લોકોના મકાનોની બારીઓ દરિયા તરફ શા માટે રાખવામાં આવે છે ?

.....

.....

.....

.....

.....

(21) શિયાળામાં દરિયાકાંઠાની હવા શા માટે ગરમ હોય છે ?

.....

.....

.....

.....

.....

(22) દરિયાઈ લહેર અને ભૂ લહેર સમજાવો.

.....

.....

.....

.....

.....

(23) ઉનાળામાં સુતરાઉ કાપડનાં વસ્ત્રો શા માટે પહેરવામાં આવે છે ?

.....

.....

.....

.....

.....

(24) શિયાળામાં ઉનના વસ્ત્રો પહેરવા પાછળના કારણો જણાવો.

.....

.....

.....

.....

(25) તફાવત આપો :

ક્લિનીકલ થરમૉમીટર	લૅબોરેટરી થરમૉમીટર

(26) દૂધ અને ચા વધારે સમય ગરમ રાખવા તમે શું કરશો ?

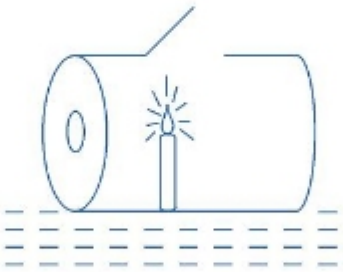
.....

.....

.....

.....

(27) ઠંડા પીણાનું ખાલી કન્ટેનર લો. તેને આકૃતિમાં બતાવ્યા પ્રમાણે કાપો. ત્યારબાદ તેમાં સળગતી મીણબત્તી મૂકો. કન્ટેનરને પાણી ભરેલા મોટા પાત્રમાં મૂકી અવલોકન કરો. શું જોવા મળ્યું ? શા માટે ?

.....

.....

.....

.....

(28) એક કાચનો પારદર્શક પ્યાલો લઈ તેને ગરમ પાણીથી છલોછલ ભરો. તેમાં લાલ રંગની શાહીનાં ત્રણ-ચાર ટીપાં ઉમેરો. બીજા ગ્લાસને ઠંડા પાણીથી છલોછલ ભરો. તેના પર નકામો પોસ્ટકાર્ડ / ચાર્ટપેપર મૂકો. હવે તે પ્યાલાને ગરમ પાણીના પ્યાલા પર પાણી ઢોળાય નહિ તે રીતે ઊંધો મૂકો. અવલોકનની નોંધ કરો.

.....

.....

.....

.....

.....

4. એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(29) શિવાનીની માતા નીચે ચિત્રમાં દર્શાવેલ પરિસ્થિતિવાળા ક્લિનીકલ થરમૉમીટરનો ઉપયોગ શરીરનું તાપમાન માપવા માટે કરે છે. શું તે સાચું તાપમાન માપી શકશે ? કેમ ?

.....

.....

(30) રાજેશને તાવ આવ્યો છે તો તેના શરીરના તાપમાન વિશે મહેશ શું અનુમાન કરી શકે ?

.....

.....

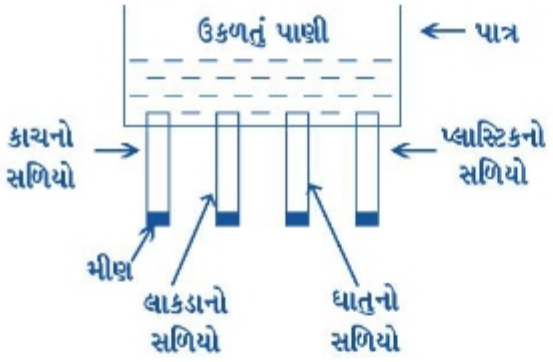
(31) થરમૉમીટરની મદદથી તાપમાનનું માપન કરતી વખતે કઈ કઈ કાળજી રાખશો ?

.....

.....

.....

(32) કયા સળિયાનું મીણ ઝડપથી ઓગળશે ? શા માટે ?

.....

.....

.....

.....

(33) વિષુવવૃત્તની નજીકના પ્રદેશો એ ધ્રુવો પરના પ્રદેશો કરતાં ગરમ કેમ હોય છે ?

.....

.....

.....

(34) આધુનિક રીતે થતાં નવા બાંધકામમાં વપરાતી પોલી ઈંટો વડે બનાવેલ દિવાલો મકાનને કેવી રીતે ઠંડું રાખે છે ?

.....

.....

.....

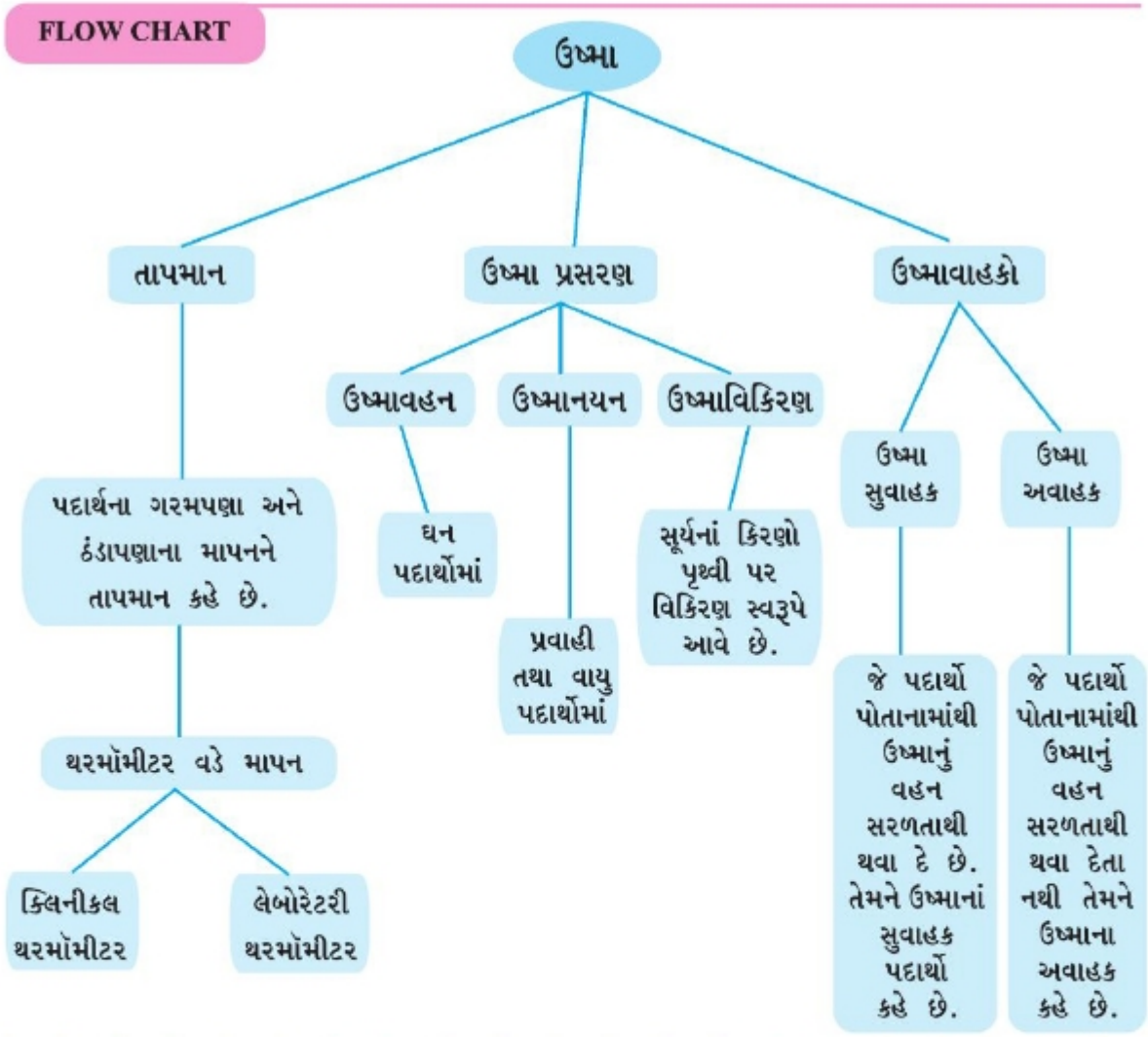
5. રચનાત્મક મૂલ્યાંકન :

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		✓	?	×	
SC702	પદાર્થ અને સજીવોને તેમના ગુણધર્મો, રચના અને કાર્યને આધારે જુદા પાડે છે.				
SC705	પ્રક્રિયા અને ઘટનાને કારણો સાથે જોડે છે.				
SC706	પ્રક્રિયા અને ઘટનાને સમજાવે છે.				
SC708	માપન અને ગણન કરે છે.				

વાલીની સહી : શિક્ષકની સહી :

તારીખ : તારીખ :

FLOW CHART

4. हास्ययोगः

પ્રશ્ન – 1. નીચેના પરિચ્છેદનું સુંદર અક્ષરે લેખન કરો. अनुलेखनं करोतु ।

पुरा एकस्मिन् वृक्षे एका चटका प्रतिवसति स्म। कालेन तस्याः संततिः जाता। एकदा कश्चित् प्रमत्तः गजः तस्य वृक्षस्य अधः आगत्य तस्य शाखां शुण्डेन अत्रोटयत्। चटकायाः नीडं भुवि अपतत्। तेन अण्डानि विदीर्णानि। अतः सा चटका व्यलपत्। तस्याः विलापं श्रुत्वा काष्ठकूटः नाम खगः दुःखेन ताम् अपृच्छत् – "भद्रे, किमर्थं विलपसि?" इति।

પ્રશ્ન – 2. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરીને વિકલ્પનો ક્રમ ☐ લખો. उचितं विकल्पं चित्वा क्रमं लिखतु ।

1. एतत् यन्त्रं क्रिणातु इति कः वदति?

   (अ) ग्राहकः (ब) आपणिकः (क) गृहस्वामी (ड) सेवकः ☐

2. ग्राहकः वदति _____ यन्त्रे ददातु।

   (अ) त्रीणि (ब) एकम् (क) द्वे (ड) पञ्च ☐

3. पिता पुत्रं कुत्र सहायतां करोति?

   (अ) गृहपाठलेखने (ब) श्वानभये (क) गृहपाठपठने (ड) वित्तकोष ☐

4. श्वानभयं न अनुभवतु इति कः वदति?

   (अ) आपणिकः (ब) गृहस्वामी (क) अतिथिः (ड) रमानाथः ☐

5. गृहम् आगत्य चौराः किं कुर्वन्ति?

   (अ) वार्तालापं (ब) कलहम् (क) शयनम् (ड) युद्धम् ☐

6. धनगणनायाः वार्ता कुत्र आगमिष्यति?

(अ) दूरदर्शने (ब) गृहे (क) सामयिके (ड) वर्तमानपत्रे ☐

7. कः भार्यया सह भोजनं न करोति?

(अ) रमानाथः (ब) गृहस्वामी (क) अतिथिः (ड) शम्भुनाथः ☐

પ્રશ્ન – 3. નીચે આપેલા ગુજરાતી શબ્દો માટે યોગ્ય સંસ્કૃત શબ્દ લખો : योग्य संस्कृत शब्दं लिखतु ।

1. દુકાનદાર - _____
2. બેન્ક - _____
3. દાંતનું ચોકઠું - _____
4. ટકા - _____
5. કૂતરાનો ભય - _____
6. મહેમાન - _____
7. રૂપિયા - _____
8. ખરીદવા લાયક - _____
9. પછી - _____
10. જાણતો નથી - _____

પ્રશ્ન – 4. નીચે આપેલા શબ્દોના આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો :

अधोलिखितनां शब्दानाम् आधारणे वाक्यानि पुरयतु ।

(कृपया, व्यर्थश्रमं, गृहकार्ये, क्रयणयोग्यम्, भार्यया)

1. भवान् _____ सह भोजनं न करोति।
2. एतत् यन्त्रं _____ अस्ति।
3. _____ मा करोतु।
4. _____ बहवः दोषाः।
5. तर्हि _____ द्वे यन्त्रे ददातु।

પ્રશ્ન – 5. ઉદાહરણના આધારે વાક્યો બનાવો : उदाहरणानुसारं वाक्यानि रचयतु ।

एतत् _____ _____ अस्ति। (उद्यानम्, भ्रमणम्)

एतत् उद्यानं भ्रमणयोग्यम् अस्ति।

1. एतत् _____ _____ अस्ति। (गीतम्, गानम्)
2. एतत् _____ _____ अस्ति। (गीतम्, श्रवणम्)
3. एतत् _____ _____ अस्ति। (आम्ररसम्, पान)
4. एतत् _____ _____ अस्ति। (प्रश्नम्, लेखनम्)
5. एतत् _____ _____ अस्ति। (उत्तरम्, पठनम्)

પ્રશ્ન – 6. ઉદાહરણના આધારે ક્રિયાપદમાં ફેરફાર કરો : उदाहरणानुसारं क्रियापदानि लिखतु ।

तरति – तरिष्यति तरिष्यामि।

1. खादति – _____ _____ ।
2. पठति – _____ _____ ।
3. गच्छति – _____ _____ ।
4. वदति – _____ _____ ।
5. भवति – _____ _____ ।
6. कथयति – _____ _____ ।

પ્રશ્ન – 7. નીચે આપેલા વાક્યોમાં રેખાંકિત પદોના સ્થાને કૌંસમાં આપેલ શબ્દોનો ઉપયોગ કરી અન્ય વાક્યો બનાવો : अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां स्थाने कोष्टकस्य प्रदत्तानां शब्दानां उपयोगं कृत्वा अन्यानि वाक्यनि रचयतु ।

1. बालिका गीतं गायति। (श्लोकम्, भजनम्, मन्त्रम्)

_____

_____

_____

2. श्वानभयं न अनुभवतु। (व्याघ्रभयम्, कोरोनाभयम्, वैद्यभयम्)

3. व्यर्थश्रमं मा करोतु। (व्यर्थशङ्काम्, व्यर्थक्रयणम्, व्यर्थभ्रमणम्)

4. ततु यन्त्रं क्रीणातु। (दूरवाणीयन्त्रम्, क्रीडनकम्, फलकम्)

5. चटक! चटक!

પ્રશ્ન – 1. કાવ્યની પૂર્તિ કરો : काव्यपङ्क्ति पूर्णं करोतु ।

विहरसि विमले _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____ बहुधान्यम्।

પ્રશ્ન – 2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તરો લખો : प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायं लिखतु ।

1. चटका कुत्र निवसति?

_____

2. चटका किं खादति?

_____

3. चटका कुत्र विहरति?

_____

4. बालकः चटकायै किं ददाति?

_____

5. चटका कथं कूजति?

_____

પ્રશ્ન – 3. ખાલી જગ્યા પૂરો : रिक्तस्थानं पूरयतु ।

1. अहं _____ ददामि। (मयूरः, धनं, काकः)
2. _____ पुष्पम् ददामि। (श्वान, वृक्षः, अहं)
3. अहं फलरसं _____ । (ददाति, पिबति, पिबामि)
4. अहं _____ ददामि। (कुन्दुकः, पुस्तकम्, गगने)
5. _____ पर्णं ददामि। (चटका, अहं, बालकः)

પ્રશ્ન – 4. ઉદાહરણ મુજબ વાક્યો બનાવો : उदाहरणानुसारं वाक्यं रचयतु ।

ઉદાહરણ : खाद् – भवान् खादति।

1. पठ् – _____
2. वद् – _____
3. लिख् – _____
4. पिब् – _____
5. गच्छ – _____

પ્રશ્ન – 5. નીચેનાં વાક્યોને સંસ્કૃતમાં લખો : संस्कृते अनुवादं करोतु ।

1. પક્ષી આકાશમાં વિહરે છે.

   _____

2. વાંદરો ઝાડ ઉપર રહે છે.

   _____

3. હું મધુર ફળ ખાઉં છું.

   _____

4. કોયલ મીઠું બોલે છે.

_____

5. બાળક મેદાનમાં રમે છે.

_____

પ્રશ્ન – 6. નીચે આપેલા શબ્દો માટે યોગ્ય સંસ્કૃત શબ્દ કૌંસમાંથી શોધીને લખો :

योग्यं संस्कृत शब्दं अन्वेषयतु ।

(विहगः, गगनम्, खिन्नः, चणकम्, तोषय, नीरम्, विपुलम्, विमलम्)

1. ચણા _____ 2. પક્ષી _____

3. આકાશ _____ 4. પાણી _____

5. વિશાળ _____ 6. દુઃખી _____

7. સંતોષ આપ _____

પ્રશ્ન – 7. ઉદાહરણ મુજબ વાક્ય બનાવો :

उदाहरणानुसारं वाक्यं रचयतु ।

ઉદાહરણ : काव्यं – लिख्

भवान् काव्यं लिखतु।

1. दुग्धम् – पिब् _____ ।

2. दानं – दा _____ ।

3. विद्यालयं – गच्छ् _____ ।

4. श्लोकं – वद् _____ ।

5. पाठं – पठ् _____ ।

Unit 2 How many did you ?

આપણે આટલું જાણીએ છીએ : [PRE-KNOWLEDGE]

- **અભિવાદન કરવું.** [Greeting]
- 'Wh' questions and Inversion questions.
- Classifying details.
- **અર્થઘટન અને વિશ્લેષણ**
- Describing past.

EN730	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.
EN710	ચિત્ર અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.

Activity 1

ચિત્ર જોઈને 5 થી 7 વાક્યો લખો.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.
EN709	ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો, સ્થળો અને ઘટનાક્રમની વિગતો તારવે છે.
EN713	ઉલટ પ્રશ્નો (Inversion Questions) પૂછી અને તેના પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.
EN714	માહિતી મેળવવા Wh (who, where, when, what, how many) પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.

Activity 2 આપેલ ફકરો વાંચી તેના આધારે નીચે આપેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

MAHATMA GANDHI

Mohandas Gandhi was born in Porbandar on 2nd October,1869. His father's name was Karamchand Gandhi. He was the 'Diwan' of Porbandar . Putalibai was Gandhiji's mother. His wife's name was Kasturba. Mohandas was a freedom fighter. He led the Satyagrah Movement. He is known as 'The Father of the Nation'.

1. Gandhiji was born in Jamnagar. True or False?
   _____
2. Was Gandhiji's father the 'Diwan'?
   _____
3. What was Mohandas ?
   _____
4. Who led the Satyagrah Movement?
   _____
5. When was Gandhiji born ?
   _____

EN713 Inversion Questions પૂછી અને તેના જવાબ આપે છે.

Activity 3 તમારા પાઠ્યપુસ્તકમાં આપેલી વાર્તા 'Seven at one blow' વાંચો. વાર્તામાં આવતા પ્રશ્નો આપેલ જગ્યામાં લખો.

1. Did you really kill seven at a blow?
2. _____.
3. _____.
4. _____.

EN728 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.
EN704 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.

Activity4 (A) વાર્તા વાંચો તેમાંથી અપરિચિત હોય તેવા શબ્દોની ચાદી બનાવો અને તેના અર્થ શોધીને લખો.

Example: blow			

EN704 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN728 શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity 4 (B) વાર્તામાંથી ક્રિયાસૂચક શબ્દો શોધો. તે દરેક શબ્દનું મૂળરૂપ ઉદાહરણ પ્રમાણે લખો.

1	Example: named	name	6	brought	bring
2			7		
3			8		
4			9		
5			10		

EN716 આશરે 500 જેટલા નવા શબ્દો જાણી તેનો ઉપયોગ કરે છે.

Activity 5

શબ્દ ચોરસમાંથી 'Seven at one blow' વાર્તામાં આવતા શબ્દો શોધીને તેની યાદી બનાવો.

o	t	b	r	a	v	e
n	r	g	i	a	n	t
c	y	t	c	t	o	o
e	k	n	h	r	o	w
k	i	n	g	d	o	m
d	l	c	a	t	c	h
h	l	o	o	k	l	r
r	e	w	a	r	d	y

brave _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

EN710 ચિત્રો અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.
EN714 માહિતી મેળવવા Wh (who, where, when, what, How many) પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.
EN724 પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાનાં પુસ્તકો, બાળ સામાયિકો, વર્તમાનપત્રોનું વાંચન કરે છે.

Activity 6

વર્તમાનપત્ર વાંચી તેના આધારે માંગેલી વિગતો શોધીને લખો.

1. What is the name of the newspaper?

   _____.

2. Who is the editor of the newspaper?

   _____.

3. What is the headline of the newspaper?

   _____.

4. Which is your favourite section in the newspaper?

   _____.

5. What is the weather forecast of your area?

   _____.

6. How many advertisements are there in the newspaper?

_____.

7. Is the newspaper colourful ?

_____.

8. The sports news is on _____ page.

EN705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.
EN713	ઉલટ પ્રશ્નો (Inversion Questions) પૂછી અને તેના પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.
EN714	માહિતી મેળવવા Wh (who, where, when, what, how many) પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.
EN724	પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાનાં પુસ્તકો, બાળ સામાયિકો, વર્તમાનપત્રોનું વાંચન કરે છે.

Activity 7 Read the story.

THE CLEVER COCK

In a village, there was a clever cock that used to make the villagers wake up by his crowing. Once a jackal went to him and said, "I have heard that you have a lovely voice."

The cock felt pleased on hearing his praise. He at once started crowing "Cock-a-doodle-doo."

The jackal got an opportunity. He at once caught hold of the cock by his teeth and fled towards the jungle.

Seeing this, the villagers ran after the jackal. The cock thought of a plan and said to the jackal. "Look, the villagers are after you. Tell them that I am yours and not theirs." As soon as the jackal opened his mouth, the cock ran away to the villagers.

આપેલ વાર્તા પરથી પાંચ પ્રશ્નો બનાવો અને તેના જવાબ લખો.

1. _____

Ans._____

2. _____

Ans._____

3. _____

Ans._____

4. _____

Ans._____

5. _____

Ans._____

EN704 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN705 વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.

Activity 8 આપેલ ફકરો વાંચી તેના આધારે વાક્ય ખરું હોય તો [True] અને ખોટું હોય તો [False] લખો. ખોટું વાક્ય સુધારીને ફરીથી લખો.

Harshvardhana was an Indian Emperor. He was born in 510 B.C. He ruled for more than forty years. Rajyavardhana was his elder brother. Harshvardhana became the king when he was only sixteen years old. He proved himself as a good administrator.

(1) Harshvardhana was an Indian emperor. ☐
_____

(2) Harshvardhana ruled for more than fifty years. ☐
_____

(3) Rajyavardhana was his father. ☐
_____.

(4) Harshvardhan became king when he was only sixteen years old. ☐
_____

(5) Rajyavardhan was a good administrator. ☐
_____

EN704 અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.
EN705 વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.
EN709 ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો, સ્થળો અને ઘટનાક્રમની વિગતો તારવે છે.

Activity 9 વાર્તા વાંચી તેના આધારે માંગેલી વિગતો પૂરો.

THE CLEVER WOLF

One day, a shepherd went to the forest for grazing his sheep. He was looking after them. When suddenly he saw a wolf approaching him and his herd of animals, he got scared.

But the wolf didn't do anything. He kept moving around the sheep. The shepherd thought that the wolf changed with the time. Now, he had become a vegetarian. And the wolf was guarding the

sheep!

So, the shepherd gave him the responsibility of guarding his sheep and went to take a nap. When he woke up, he was shocked to see that the wolf had eaten all his sheep.

Title :
Characters :
Place :
Event-1
Event-2
Event-3

FUN-ZONE
Riddles

Identify me. Who am I ?

(1) **I am very active.**

I buzz over jalebi.

I live in a dirty place.

Who am I ? .....

(2) **I am a sweet.**

I am round.

I have a sweet juice inside.

Who am I ? .....

(3) **I am very brave.**

I kill seven at one blow.

I like the jalebis.

Who am I ? .....

(4) **I am round.**

You put food items in me.

You eat from me.

Who am I ? .....

મૂલ્યાંકન

અનુ. ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિઓ	સિદ્ધિઓ		
		X	?	✓
EN 730	ચિત્ર કે વસ્તુઓનું પાંચ થી સાત વાક્યોમાં વર્ણન કરે છે.			
EN 714	માહિતી મેળવવા Wh (who, where, when, what, how many) પ્રશ્નો પૂછી અને તેવા પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.			
EN 705	વાર્તા, પરિચ્છેદ અને કાવ્યને સમજીને અર્થગ્રહણ કરે છે.			
EN 713	ઉલટ પ્રશ્નો Inversion Questions પૂછી અને તેના જવાબ આપે છે.			
EN 704	અર્થપૂર્ણ સંદર્ભમાં આપેલા શબ્દો, વાક્યો અને પરિચ્છેદનું મૂકવાંચન કરે છે.			
EN 716	આશરે 500 જેટલા નવા શબ્દો જાણી તેનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN 710	ચિત્રો અને પરિચ્છેદની વિગતોનું વર્ગીકરણ કરે છે.			
EN 709	ઘટના તેમજ વાર્તાના પાત્રો, સ્થળો અને ઘટનાક્રમની વિગતો તારવે છે.			
EN 728	શબ્દકોશનો ઉપયોગ કરે છે.			
EN 724	પુસ્તકાલયમાંથી વાર્તાનાં પુસ્તકો, બાળ સામાયિકો, વર્તમાનપત્રોનું વાંચન કરે છે.			

એકમના અનુસંધાનમાં વિદ્યાર્થીનાં સારા પાસાં :

_____

_____

_____

_____

_____

એકમના અનુસંધાનમાં વિદ્યાર્થીનાં સુધારાત્મક પાસાં :

_____

_____

_____

_____

_____

વાલીની સહી **શિક્ષકની સહી** **તારીખ :**

5 રેખા અને ખૂણા

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :

M 711 ખૂણાઓના ગુણધર્મોને આધારે વર્ગીકરણ કરી શકે છે તથા એક ખૂણાનું માપ આપેલું હોય તે પરથી અન્ય ખૂણાનું માપ શોધે છે.

M 712 બે રેખાઓની છેદિકાથી બનતા ખૂણાની લાક્ષણિકતા ચકાસે છે.

વિષયવસ્તુના મુદ્દા :

5.1 ગુણધર્મોને આધારે ખૂણાઓની જોડનું યોગ્ય પ્રકારમાં વર્ગીકરણ. ઉદાહરણ : કોટિકોણ, પૂરકકોણ, વગેરે.

5.2 એક ખૂણાનું માપ આપેલું હોય તેના પરથી જોડના બીજા ખૂણાનું માપ શોધવું.

5.3 રેખાઓની છેદિકાથી રચાતા વિવિધ ખૂણાની જોડના ગુણધર્મો

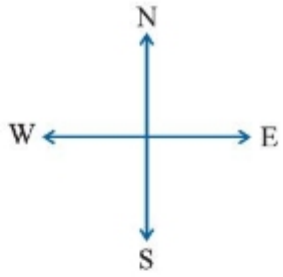
પૂર્વજ્ઞાન :

- રેખા, રેખાખંડ, કિરણ અને ખૂણાની સમજ

---

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

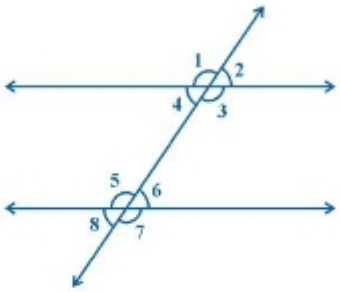
(1) પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચે તથા પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેના ખૂણાઓ માટે શું સાચું છે ?

(A) કોટિકોણ (B) પૂરકકોણ

(C) બંને લઘુકોણ (D) બંને ગુરુકોણ

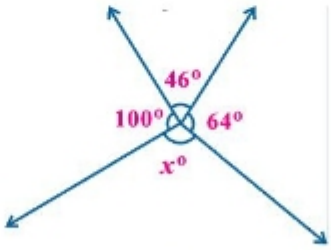
(2) બાજુની આકૃતિમાં અનુકોણની જોડ કઈ છે ?

(A) $\angle 1, \angle 2$ (B) $\angle 2, \angle 5$

(C) $\angle 3, \angle 5$ (D) $\angle 3, \angle 7$

(3) બાજુની આકૃતિમાં x નું માપ કેટલું ?

(A) 100°

(B) 46°

(C) 64°

(D) 150°

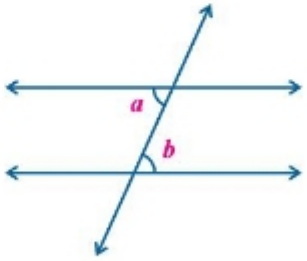
(4) પૂરકકોણની જોડનો એક ખૂણો તેના બીજા ખૂણાના માપ કરતાં ચારગણા માપનો છે, તો એ બીજા ખૂણાનું માપ કેટલું ?

(A) 36° (B) 144° (C) 16° (D) 64°

(5) કોટિકોણની જોડના બંને ખૂણાનાં માપ વચ્ચે 30° નો તફાવત છે, તો કોટિકોણની જોડના એ બંને ખૂણા કયા ?

(A) $60^\circ, 30^\circ$ (B) $70^\circ, 40^\circ$ (C) $20^\circ, 50^\circ$ (D) $105^\circ, 75^\circ$

(6) બાજુની આકૃતિમાં a અને b શું દર્શાવે છે ?

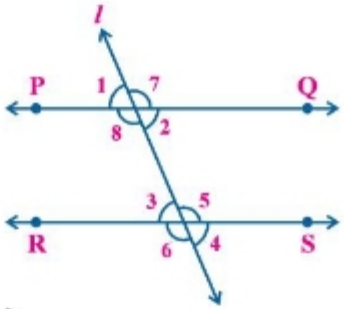
(A) બાહ્ય યુગ્મકોણની જોડ

(B) અનુકોણોની જોડ

(C) અંતઃયુગ્મકોણોની જોડ

(D) અભિકોણ

(7) બાજુની આકૃતિ માટે નીચેના પૈકી શું સાચું નથી ?

(A) $\angle 1 + \angle 5 = 180^\circ$

(B) $\angle 2 + \angle 5 = 180^\circ$

(C) $\angle 3 + \angle 8 = 180^\circ$

(D) $\angle 2 + \angle 3 = 180^\circ$

(8) બે રેખાઓની છેદિકા તેમને ..... બિંદુએ છેદે છે.

(9) કાટકોણનો પૂરકકોણ હંમેશાં ..... હોય છે.

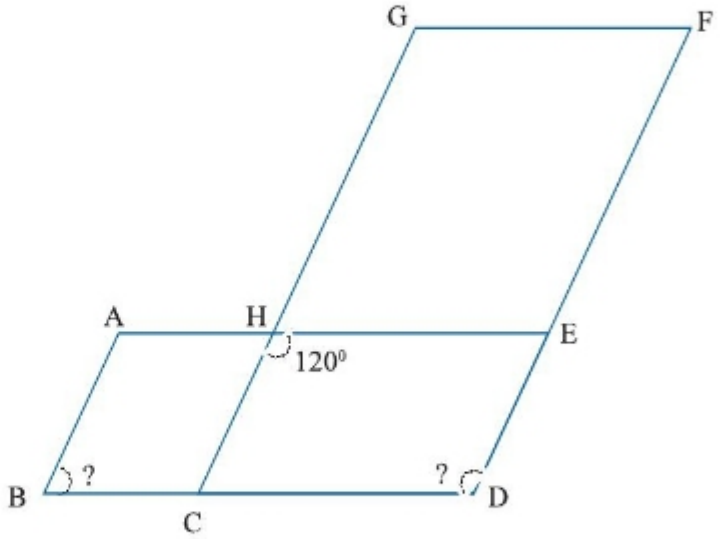
(10) ગુરુકોણનો પૂરકકોણ હંમેશાં ..... હોય છે.

(11) 45° ના ખૂણાના કોટિકોણનું માપ ..... છે.

(12) જે ખૂણો તેના પૂરકકોણના માપ કરતાં અડધા માપનો છે તેનું માપ ..... છે.

(13) કોટિકોણના બંને ખૂણાનાં માપ ક્રમિક બેકી સંખ્યા જેટલા અંશ-માપનાં છે. આ બંને ખૂણાનાં માપ શોધો.

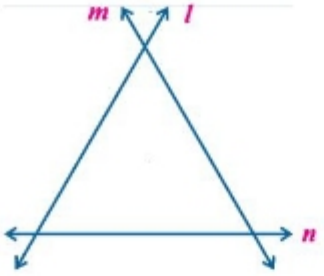
(14) આપેલ આકૃતિમાં AE || GF || BD, AB | CG || DF અને ∠CHE = 120° છે. ∠ABC અને ∠CDE નાં માપ શોધો.

(15) નીચેનામાંથી કયું ઉદાહરણ રેખાનું છે ?

(A) સૂર્યનાં કિરણ (B) બલ્બનો પ્રકાશ (C) ટૉર્ચનો પ્રકાશ (D) એક પણ નહિ.

(16) નીચેની આકૃતિમાં કુલ કેટલી છેદિકા મળે ?

(A) 1

(B) 2

(C) 3

(D) એક પણ નહિ.

(17) એવો ખૂણો શોધો કે જે તેના પૂરકકોણના ત્રીજા ભાગનો હોય.

અધ્યયન નિષ્પત્તિનું સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

1. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

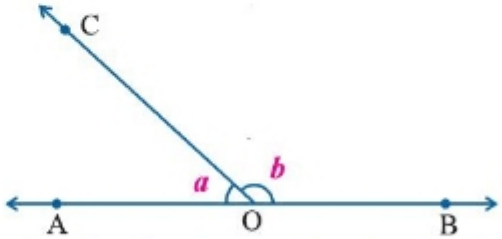
(1) બાજુની આકૃતિમાં ∠AOC અને ∠BOC કઈ જોડ બનાવે છે ?

(A) અભિકોણ

(B) અંતઃયુગ્મકોણ

(C) કોટિકોણ

(D) પૂરકકોણ

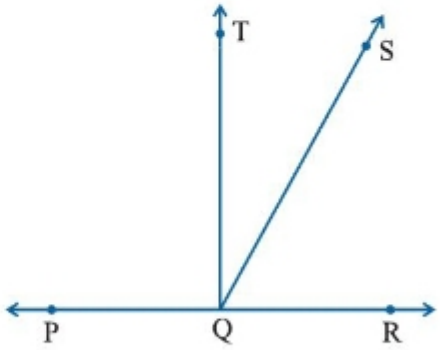

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(2) છેદિકાની એક જ બાજુના અંદરના ખૂણાઓનો સરવાળો ..... થાય.

(3) લઘુકોણનો પૂરકકોણ હંમેશાં ..... હોય.

(4) આપેલ આકૃતિમાં TQ⊥PR છે.

(A) કોટિકોણની જોડ લખો.

_____

(B) પૂરકકોણની બે જોડ લખો.

_____

_____

(5) 62° ના કોટિકોણના પૂરકકોણનું માપ શોધો.

વિદ્યાર્થીની શૈક્ષણિક સ્થિતિ						નિશાનીઓની કુલ સંખ્યા		
પ્રશ્ન નં. / વિ.મુદ્દા	1	2	3	4	5	×	?	✓
5.1								
5.2								
5.3								
					પરિણામનું એકંદર :			

શિક્ષકની સહી : વાલીની સહી :

જવાબો

(1) પૂરકકોણ (2) ∠3, ∠7 (3) 150° (4) 36°

(5) 60°, 30° (6) અંતઃયુગ્મકોણોની જોડ (7) ∠2 + ∠3 = 180°

(8) બે ભિન્ન (9) 90° (કાટકોણ) (10) લઘુકોણ

(11) 45° (12) 60°

(13) 44°, 46° (14) 60°, 120° (15) એક પણ નહિ.

(16) 3 (17) 45°

અધ્યયન નિષ્પત્તિના સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકનના જવાબો

(1) પૂરકકોણ (2) 180° (3) ગુરુકોણ

(4) (A) $\angle TQS$ અને $\angle SQR$

(B) (i) $\angle SQR$ અને $\angle SQP$ (ii) $\angle TQR$ અને $\angle TQP$

(5) 152°

3 મુઘલ સામ્રાજ્ય

અધ્યયન નિષ્પત્તિ :
- **SS718** જુદા-જુદા શાસકોની નીતિઓની સરખામણી કરે છે.
- **SS719** મંદિરો, કબરો અને મસ્જિદોનાં ઉદાહરણો દ્વારા વિશિષ્ટ શૈલી અને ટેક્નોલોજીથી બંધાયેલા સ્થાપત્યોનું વર્ણન કરે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :
- → મુઘલ સલ્તનતની સ્થાપના.
- → મુઘલ શાસકો.
- → અન્ય શાસકો.
- → મુઘલ સામ્રાજ્ય - રાજ્યવ્યવસ્થા.
- → મુઘલકાલીન સંસ્કૃતિ.

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. **પાણીપતના પ્રથમ યુદ્ધમાં બાબરની જીત માટેના પરિબળો જણાવો ?** ☐
   (A) તેની સૈન્ય શક્તિ વધારે હતી. (B) યુદ્ધમાં તોપનો ઉપયોગ કર્યો.
   (C) તેના સૈન્યમાં હાથીઓની સંખ્યા વધુ હતી. (D) ઉપરોક્ત તમામ

2. **પાણીપતનું બીજુ યુદ્ધ કોની કોની વચ્ચે થયું હતું ?** ☐
   (A) બાબર અને રાણા સાંગા (B) બાબર અને ઈબ્રાહીમ લોદી
   (C) અકબર અને હેમુ (D) અકબર અને રાણા પ્રતાપ

3. **પાણીપતના પ્રથમ યુદ્ધથી કોનું શાસન શરૂ થયું ?** ☐
   (A) મુઘલ (B) બ્રિટિશ
   (C) સલ્તનત (D) મરાઠા સામ્રાજ્ય

4. **નીચેનામાંથી કોણ મુઘલ સામ્રાજ્યનો શાસક નથી ?** ☐
   (A) બાબર (B) અકબર
   (C) હુમાયુ (D) શેરશાહ સૂરી

5. **'ગ્રાન્ડ ટ્રંક રોડ'નું પુનઃનિર્માણ કરાવનાર શાસક કોણ હતો ?** ☐
   (A) અકબર (B) શેરશાહ સૂરી
   (C) જહાંગીર (D) ઔરંગઝેબ

6. હલ્દીઘાટીનું યુદ્ધ કોની કોની વચ્ચે થયું હતું ?
   (A) અકબર અને હેમુ (B) હુમાયુ અને શેરશાહ
   (C) અકબર અને રાણા પ્રતાપ (D) શિવાજી અને ઔરંગઝેબ

7. મુઘલ સામ્રાજ્યનો કયો શાસક ચિત્રકાર પણ હતો ?
   (A) બાબર (B) હુમાયુ
   (C) ઔરંગઝેબ (D) જહાંગીર

8. હાલના સમયમાં મહેસૂલ ઉઘરાવવાનું કાર્ય કોણ કરે છે ?
   (A) શિક્ષક (B) પોલીસ
   (C) તલાટી (D) ગ્રામસેવક

9. મનસબદારી મહેસૂલ વ્યવસ્થાનો સ્થાપક કોણ હતો ?
   (A) અબુલ ફઝલ (B) ટોડરમલ
   (C) બિરબલ (D) માનસિંહ

10. નીચેનામાંથી કયા રાજવીને 'છત્રપતિ'નું બિરુદ મળ્યું હતું. ?
   (A) શિવાજી (B) મહારાણા પ્રતાપ
   (C) સમર્થ રામદાસ (D) વીર દુર્ગાદાસ રાઠોડ

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યા પૂરો.

1. તાજમહલ ..... શહેરમાં આવેલો છે.
2. રાણાપ્રતાપને આર્થિક મદદ કરનાર દાનવીર ..... હતાં.
3. હુમાયુનો અર્થ ..... થાય છે.
4. શાહજહાંના મોટા પુત્રનું નામ ..... હતું.
5. મહારાણા પ્રતાપના ઘોડાનું નામ ..... હતું.
6. ગુજરાત વિજયની યાદમાં અકબરે ..... નામનો દરવાજો બંધાવ્યો હતો.
7. જહાંગીરના દરબારનો પ્રખ્યાત ચિત્રકાર ..... હતો.

(B) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - (અ)	ઉત્તર	વિભાગ - (બ)
1. બાબર	1.	A. ગ્રાન્ડ ટ્રંક રોડ પુનઃનિર્માણ કરનાર શાસક
2. શેરશાહ સૂરી.	2.	B. મેવાડના પ્રતાપી રાજવી
3. અકબર	3.	C. હિન્દુ સમ્રાટ તરીકે પ્રખ્યાત
4. મહારાણા પ્રતાપ	4.	D. બાબરનામા લખનાર શાસક
5. છત્રપતિ શિવાજી	5.	E. દિન-એ-ઈલાહી સંપ્રદાયના સ્થાપક
		F. તાજમહલ બંધાવનાર શાસક

પ્રશ્ન - 3 (A) નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

1. પાણીપતનાં પ્રથમ યુદ્ધમાં બાબર / ઈબ્રાહિમ લોદીનો વિજય થયો હતો.
2. હુમાયુએ દિલ્લી પાસે ઔરંગાબાદ / દિનપનાહ નામનું નગર વસાવ્યું હતું.
3. અકબરે ફતેહપુર સીકરી / અહેમદનગર ને પોતાની રાજધાની બનાવી હતી.
4. જહાંગીરની ચતુર અને પ્રતિભાશાળી પત્ની નૂરજહાં / મુમતાજ હતી.
5. અકબરની સામે પડનાર મહાન શિવાજી / રાણા પ્રતાપ હતા.

(B) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. મુઘલ સામ્રાજયમાં થયેલા શાસકો જણાવો.

---

2. હુમાયુનું અવસાન કેવી રીતે થયું હતું ?

---

3. અકબરને ધર્મસહિષ્ણું શાસક કેમ ગણવામાં આવે છે ?

4. પાણીપતનું બીજું યુદ્ધ કોની કોની વચ્ચે થયું હતું ? આ યુદ્ધમાં કોનો વિજય થયો હતો ?

5. શિવાજીના જીવન પર કોનો વ્યાપક પ્રભાવ હતો ?

6. અકબરના સમયમાં કયા કયા મહાન ચિત્રકારો થઈ ગયા ?

7. તાનસેનની વિશેષતા શું હતી ?

8. શાહજહાંના સમયમાં વિશેષ બાંધકામો શા માટે થયા હતા ?

પ્રશ્ન - 4 (A) મને ઓળખો.

1. મેં પાણીપતના પ્રથમ યુદ્ધમાં તોપનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ---

2. હું માત્ર 14 વર્ષની વયે દિલ્લીનો બાદશાહ બન્યો હતો. ---

3. અકબરના નવરત્નોમાં સ્થાન પામનાર હું હાજર જવાબી તરીકે ગણાતો. ---

4. મુઘલ શાસકોમાં મારી ઓળખ સંગીતકલા, મૂર્તિપૂજા અને ધાર્મિક ઉત્સવોના વિરોધી તરીકેની હતી. ---

5. મારી તુલના રાણા પ્રતાપ સાથે કરવામાં આવે છે, હું મારવાડનો વતની હતો. ---

(B) નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર બે-ત્રણ વાક્યોમાં લખો

1. શેરશાહને શાસક કરતા સુધારકના રૂપમાં શા માટે યાદ કરવામાં આવે છે ?

---

2. અકબરના નવ રત્નો અને તેમની વિશેષતા જણાવો.

---

3. અકબરના સમયમાં કયા કયા પ્રખ્યાત બાંધકામો થયા હતા ?

4. મનસબદારી મહેસુલપ્રથા વિશે નોંધ લખો.

5. હલ્દીઘાટીના યુદ્ધ વિશે તમારા શબ્દોમાં નોંધ તૈયાર કરો.

પ્રશ્ન - 5 નીચે આપેલ પાત્રનો ટૂંકમાં પરિચય આપો.

1. શાહજહાં .....

2. છત્રપતિ શિવાજી .....

3. અબુલ ફઝલ .....

4. મહારાણા પ્રતાપ .....

.....

.....

.....

.....

.....

પ્રશ્ન - 6 માંગ્યા મુજબ પ્રવૃત્તિ કરો.

1. નીચે આપેલા કોષ્ટકમાંથી મુઘલ સમયના પાંચ શાસકો અને ચાર બાંધકામો શોધીને કોષ્ટકની નીચે આપેલા જગ્યામાં લખો.

બુ	બા	લા	લ	કિ	લ્લો	ઔ	તા	કિ
લં	બ	દ	લા	ર	જ	રં	જ	ગ્રા
દ	ર	શા	હ	જ	હાં	ત	મ	મ
દ	રો	હ	બી	જા	ગી	હુ	હ	હ
ર	પ	અ	ક	બ	ર	મા	લ	લ્લી
વા	રા	તી	લ	ક	ન	યુ	આ	તા
જો	મો	તી	મ	ર્જી	દ	મ	લ	ના

શાસકો

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....
5. .....

બાંધકામ

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....

2. નીચે આપેલી જગ્યામાં સમાચારપત્રો, સામયિકો, શાળા પુસ્તકાલય, ઈન્ટરનેટ કે તમારા શિક્ષકની મદદથી દર્શાવવામાં આવેલ ચિત્રો મેળવીને ચોંટાડો અને તેની વિગતો જાણો.

બુલંદ દરવાજો

લાલ કિલ્લો

દીવાન-એ-ખાસ

તાજમહલ

SCE મૂલ્યાંકન

ક્રમ	અધ્યયન નિષ્પત્તિ	SCE મૂલ્યાંકન			રિમાર્કસ
		×	?	✓	
SS718	જુદા-જુદા શાસકોની નીતિઓની સરખામણી કરે છે				
SS719	મંદિરો, કબરો અને મસ્જિદોનાં ઉદાહરણો દ્વારા વિશિષ્ટ શૈલી અને ટેકનોલોજીથી બંધાયેલા સ્થાપત્યોનું વર્ણન કરે છે.				

નોંધ

સલામત શાળા
સલામત ગુજરાત

પ્રાથમિક સારવારની પેટી

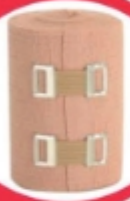

દરેક ઘરમાં પ્રાથમિક સારવારની પેટી હોવી જરૂરી છે. ઉપરાંત ઘરના દરેક સભ્યને તેના ઉપયોગની જાણકારી હોવી જોઈએ. જ્યારે પણ આ પેટી (કીટ)નો ઉપયોગ કરીએ ત્યારે તેમાંથી વપરાયેલ વસ્તુની નોંધ રાખી તે અનુસાર પ્રાથમિક સારવારની પેટીને ફરી તૈયાર કરવી.

પ્રાથમિક સારવારની પેટીમાંના જરૂરી સાધનો

૧. રબ્બરનાં હાથ-મોજા

૨. ગરમ પાટો

૩. શોષક કાપડ

૪. એન્ટીસેપ્ટીક ક્રીમ

૫. ડેટોલ લિક્વિડ

૬. ડેટોલ સાબુ

૭. ૩ ના પાટા

૮. એડહેસીવ ટેપ

૯. જંતુરહિત કાતર

૧૦. જંતુરહિત ચીપિયો

૧૧. થર્મોમીટર

૧૨. એન્ટીબાયોટીક ગોળીઓ

Education Department
Government of Gujarat
GSDMA
GUJARAT INSTITUTE OF DISASTER MANAGEMENT
BUILDING RESILIENCE
unicef | for every child
All India Disaster Mitigation Institute
શિક્ષણનો અધિકાર

NIPUN BHARAT

પાયાની સાક્ષરતા અને અંકજ્ઞાન

સ્વઅધ્યયનપોથી

ધોરણ 7

ભાગ - 2

ગુજરાત શૈક્ષણિક
સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ
ગાંધીનગર

શિક્ષણનો અધિકાર
સમગ્ર શિક્ષા
સૌ ભણે, સૌ આગળ વધે

ગુજરાત શાળા શિક્ષણ પરિષદ
સમગ્ર શિક્ષા,
સેક્ટર ૧૭, ગાંધીનગર

આ સામગ્રી સમગ્ર શિક્ષા, ગાંધીનગર તરફથી વિનામૂલ્યે આપવામાં આવેલ છે. (વર્ષ ૨૦૨૪-૨૫)